

Teija Nuutinen & Arja Jämsén

B

IKÄOSAAMISEN ASKELMERKIT – MUUTOSTALKOISIIN POHJOIS-KARJALASSA!

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Julkaisusarja	B:32
Vastaava toimittaja	YTT, dos. Anna Liisa Westman
Kirjoittajat	Teija Nuutinen & Arja Jämsén
Graafinen suunnittelu, sivuntaitto	Jussi Virratvuori/Viestintätoimisto Kirjokansi
Kansikuva	Hyvinvointialan oppimis- ja kehitysverkosto -hanke, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

ISBN 978-952-275-004-4 (painettu)
ISBN 978-952-275-005-1 (verkkojulkaisu)
ISSN 1797-3821 (painettu)
ISSN 1797-383X (verkkojulkaisu)

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
julkaisut@pkamk.fi
<http://www.pkamk.fi>

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	5
MUKAAN IKÄOSAAMISEN MUUTOSTALKOISIIN	6
IKÄOSAAMINEN – MITÄ SE ON	9
IKÄPOLITIIKKA SUUNTAÄ IKÄOSAAMISTA	11
Kansainvälinen ikäpolitiikka	11
Suomalainen ikäpolitiikka korostaa aktiivisuutta ja osallistumista	12
Pohjois-Karjalassa ikäihmiset ovat kasvava voimavara	15
IKÄOSAAMISTA LUJITETAAN POHJOIS-KARJALAN KUNNISSA	17
Asumisen vaihtoehtoja ikäihmisille	18
Verkostoissa kootaan ikäosaamista	19
Kehittämistä kunnissa ja projekteissa	19
HYVINVOINTIYRITYKSET LUOTAAVAT TULEVAISUUTEEN	21
VIREISSÄ JÄRJESTÖISSÄ TEKEMISTÄ JA TUKEA IKÄIHMISILLE	22
Järjestötoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen	22
Järjestöjen voima on verkostoissa	23
IKÄIHMISET OSAAVAT JA OSALLISTUVAT	25
Ikäihmiset vaikuttajina ja kehittäjinä	26
Ikäihmisillä on tiedon ja koulutuksen tarpeita	27
Tietoa on paljon, mutta se on hajallaan	28
Ikääntymisen kuva ei ole mustavalkoinen	28
POHJOIS-KARJALASSA KOULUTETAAN IKÄOSAAJIA	30
Pohjois-Karjala on monipuolinen koulutusmaakunta	30
Vapaa sivistystyö	30
Toisen asteen ammatillinen koulutus	31
Ammattikorkeakoulut	32
Itä-Suomen yliopisto	34
POHJOIS-KARJALA IKÄOSAAMISEN KANSAINVÄLISEKSI EDELLÄKÄVIJÄKSI	35
Idän ja lännen rajamaalla	35
Odotettavissa ikääntymistä	36
KATSOTAAN TULEVAISUUTEEN	37
Mielikuva vanhustyöstä on vanhentunut	38
Ikäosaamisen muutostalkoisiin tarvitaan tekijöitä	39
Julkaisun sanasto	40

Julkaisun kirjallisuus ja verkkoaineistot	42
---	----

Liitteet

Liite 1 Väestönmuutosten ennakointitietoja kunnittain vuodelta 2011 (tammi-lokakuu) Pohjois-Karjala	45
Liite 2 Väestöllinen huoltosuhde vuoteen 2020 saakka (Lapsia ja vanhuksia 100 työkäistä kohti)	46
Liite 3 Väestöllinen huoltosuhde kunnittain 2010, 2020 ja 2030	47

ESIPUHE

”Pohjois-Karjala ikäosaamisen maakunnaksi” -raportti (Jämsén & Koivumäki 2009) nosti ikäosaamisen käsitteenä ja ilmiönä esille. Ikääntyvän yhteiskunnan haasteista oltiin laajasti tietoisia, mutta uudelle mahdollisuuksia ja voimavaroja korostavalle puhetavalle oli selkeä tilaus. Nyt kaksi vuotta myöhemmin ikäosaaminen esiintyy monissa eri yhteyksissä. Strategioissa, kehittämistyön tavoitteissa ja opetussuunnitelmissa. Ikäosaaminen innostaa.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden keskus on panostanut viime vuosina ikäosaamisen kehittämiseen vahvasti. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja Savonia-ammattikorkeakoulu ovat strategisia kumppaneita, jotka tekevät yhteistyötä yhteisesti sovitulla painoaloilla. Yksi painoaloista on ”väljästi asutun alueen hyvinvointipalvelujen kehittäminen”, jonka sisällä ikäosaamisella on erityinen paikkansa. Tavoitteemme mukaisesti kehitämme alueen julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa ikäihmisten terveyttä ja hyvinvointia tukevia ratkaisuja.

Ikäosaaminen tarvitsee määrittelyä ja paikannusta. Ikäosaamisen käsite määrittyy ja täsmentyy kehittämisen ja tutkimuksen avulla hankkeissa ja muussa kehittämistyössä. Ikäosaamisesta pitää kirjoittaa, ja se pitää saada yhä useamman ihmisen mieleen.

Tämä julkaisu on tärkeä johdatus uuden käsitteen äärelle. Julkaisussa todetaan, että ikäosaaminen ”ymmärretään sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten tietotaidoksi ikään ja ikääntymiseen liittyvistä ilmiöistä”. Sosiaali- ja terveystieteiden ydinosaamisesta ikäosaaminen laajenee kaikille yhteiskuntaelämän keskeisille aloille. Ikäosaamista on näkyvissä.

Tässä julkaisussa jatketaan ja syvennetään ikäosaamisesta käytävää keskustelua. Se soveltuu kaikille aiheesta kiinnostuneille. Aivan erityisesti toivon opiskelijoiden ottavan sen käyttöönsä.

Ikäosaamisen askelmerkit – muutostalkoisiin Pohjois-Karjalassa! -julkaisun taustalla on Pohjois-Karjalan maakuntaliiton rahoitus ”Pohjois-Karjalan maakunnallinen ikäosaamisen toimintakonsepti” 2011–2014 -hankkeelle alkuvuonna 2011. Kiitoksia rahoittajalle ja kirjoittajille eli Teija Nuutiselle ja Arja Jämsénille uraauurtavasta työstä.

Tällä hetkellä kaivataan kykyä kyseenalaistaa totunnaisuuksia ja tarkastella asioita uusista tulokulmista. Olkoon ohjenuoramme savolainen viisaus:

”Tärkeätä ee oo mitenkä on totuttu tekemään, vuan mitenkä onnistuttaa”
(Positiivisuutta savolaesittain 2).

Joensuussa 13.9.2011

Tuomas Lappalainen

MUKAAN IKÄÄNTYMISEN MUUTOSTALKOISIIN

Tämän päivän yksi polttavimmista puheenaiheista, sekä maailmanlaajuisesti että alueellisesti, on väestön ikärakenteen muuttuminen. Yhdistyneet kansakunnat (YK) kutsuu ikääntyneiksi yli 60-vuotiaita. Tässä julkaisussa käytämme ikääntyneestä käsitettä ikäihminen.

Ikäihmisten määrän arvellaan lähes nelinkertaistuvan vuoteen 2030 mennessä noin 600 miljoonasta 2,5 miljardiin. Kun ilmiötä tarkastellaan maailmanlaajuisesti, ikääntymisvauhti on suurinta Japanissa. Seuraavana tulee Suomi, jossa Itä-Suomi ja sen reuna-alueet, erityisesti Pielisen Karjala, ovat nuorten poismuuton vuoksi kaikkein nopeimmin ikääntyviä seutuja.

Väestö ikääntyy maailmanlaajuisesti. Se näkyy kansainvälisellä, kansallisella ja maakunnallisella tasolla. Ikääntyminen on sekä haaste että mahdollisuus.

Tämä julkaisu pohjautuu Pohjois-Karjalan maakunnallinen ikäosaamisen toimintakonsepti 2011–2014 -hankkeeseen (Nuutinen 2011). Hanketta rahoittivat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto ajalla 1.2.–31.5.2011. Tavoitteena oli koota yhteistyöverkostoja, joihin osallistuvat ikäihmiset, kunnat, järjestöt, hyvinvointiyritykset ja oppilaitokset. Julkaisu kokoaa ja jäsentää ”iloisesti ikääntyvässä” Pohjois-Karjalassa sekä olemassa olevaa että tulevaa ikäosaamisen pohdintaa ja käytännön yhteistä tekemistä.

Julkaisumme on jatkoa aikaisemmille maakunnan ikäosaamista käsitteleville työpapereille. ”Pohjois-Karjala ikäosaamisen maakunnaksi” -raporttiin (Jämsén & Koivumäki 2009) koottiin aiempi ikäosaamiseen liittyvä kehittämistoiminta ja tulevat kehittämistarpeet. Ikäosaamisen käsitettä aukaistiin ”Ikäosaaminen innostaa” -artikkelissa (Jämsén & Kukkonen 2010). Tällöin todettiin muun muassa, että ikääntymiseen liittyvää osaamista on maakunnassamme paljon jo olemassa. Samanaikaisesti on tarvetta uuden osaamisen kehittämiselle.

Ikäosaamisen termiä on mietitty ja sen sisältöjä työstetty Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ikäosaamisen työpajoissa vuodesta 2010. Työpajoihin on osallistunut yhteistyötahoja, ei pelkästään Pohjois-Karjalasta, vaan myös Pohjois-Savosta, Savonia-ammattikorkeakoulusta. Ikääntyminen on hyvin itäsuomalainen ja pohjoissuomalainen ilmiö.

Työpajoissa ikäosaamisen sisällöiksi nousivat esimerkiksi ikäihmisten parissa työskentelevien ammattilaisten uudet roolit, tehtävät ja osaaminen, uudet yhteisöt, joissa ikäihmiset itse ovat aktiivisina tekijöinä, sekä väestön ikääntymiseen liittyvien uusien arvojen ja asenteiden oppiminen. Erityisesti korostuu ikäihmisten mielekäs, elämisenarvoinen arki sekä arvot ja asenteet, joita vanhenemiseen liitetään.

On aika päästä irti kielteisistä ikääntymisen käsityksistä ja suuntautua kohti myönteistä, toimintamahdollisuuksia ja osaamista korostavaa ymmärrystä ikääntymisestä.

Kiitämme kaikkia julkaisuumme eri tavoin osallistuneita. Erityiskiitos YTK, ISO-harjoittelija Päivi Muraselle osallistumisesta sanaston laatimiseen.

Joensuussa 18.10.2011

Teija Nuutinen ja Arja Jämsén

Kuva: Teija Nuutinen

IKÄOSAAMINEN – MITÄ SE ON?

Ikäosaamisen termi on moniulotteinen. Sen vuoksi sitä on syytä selkiyttää ja jäsentää.

Sosiaali- ja terveysalalla on ikäosaamisen laaja-alaista ihmiskäsitykseen ja vanhene- miseen liittyvää osaamista. Ikäosaamisen sisältöjen täytyy kuitenkin laajentua ja levi- tä koskemaan kaikkea yhteiskuntaelämää ja sen tasoja. Ikäosaamista, ikääntyvän väestön tarpeiden huomioimista, tarvitaan työelämässä, asuin- ja elinympäristön suunnittelussa, koulutuksen eri aloilla, kult- tuurin piirissä, kaikkialla siellä, missä eri- ikäiset ihmiset elävät arkeaan.

On muistettava, että ammattilaisten osaa- misen lisäksi ikäosaaminen on ikäihmisten, yksilöiden ja ryhmien omaa osaamis- ta. Se on esimerkiksi sosiaalista ja yhteiskunnallista osallistumista, elämänkoke- musta ja joskus hiljaistakin kykyä, halua, tietoa ja tekemisen taitoa. Se jää hel- posti huomaamatta ja hyödyntämättä, ammattilaisten ja viranomaisten tietämisen varjoon.

Ikäosaaminen on sellaisia tietoja ja taitoja, jossa maailmanlaajuinen ikääntymi- sen ilmiö nähdään uudenlaisen oppimisen ja rikkaan elämän mahdollisuutena kaikilla yhteiskunnan eri sektoreilla ja toimialoilla.

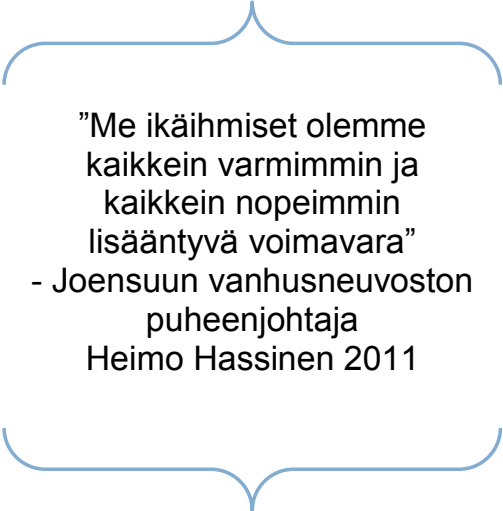
Ikäosaaminen perustuu käsitykseen siitä, että ikäihminen on yhteiskunnan aktii- vinen toimija. Lisäksi hän on itseään koskevaan päätöksentekoon vaikuttaja ja osallistuja. Ikääntyminen on arvokas ja myönteinen ilmiö, jokaisen kansalaisen loukkaamaton ihmisoikeus. Tämä oikeus kuuluu jokaiselle, sukupuoleen, kan- sallisuuteen ja taloudelliseen asemaan sekä toimintakykyyn tai sen puutteeseen katsomatta. Ikääntyminen on muutakin kuin palvelujen vastaanottamista. Se on kokonaisvaltaista osallistumista yhteisen maailman rakentamiseen.

Pohdittavaksi:

Mikä yhteiskunnassa muuttuu, kun väestö ikääntyy?

Millaisessa ympäristössä asuvat seniorit vuonna 2030?

Millaista ikäosaamista tarvitaan kaupan tai vaikkapa rakentamisen ja liikenteen aloilla?

”Me ikäihmiset olemme kaikkein varmimmin ja kaikkein nopeimmin lisääntyvä voimavara”
- Joensuun vanhusneuvoston puheenjohtaja Heimo Hassinen 2011

IKÄPOLITIikka SUUNTAa IKÄOSAAMISTA

Kansainvälinen ikäpolitiikka

Ikäpolitiikalla ja ikäohjelmilla tarkoitetaan kaikkia erilaisia, ikääntyneiden asemaan ja elinoloihin liittyviä tavoitteita, strategioita ja toimenpiteitä, toimintajärjestelmiä sekä lainsäädäntöä. Niillä sekä ylläpidetään että muutetaan ikääntyneiden itsenäisen ja omaehtoisen elämän mahdollisuuksia. Ikäpoliittisesta näkökulmasta katsottuna koko yhteiskunnan eri alueiden kehittämisessä tulee huomioida entistä iäkkäämmän väestön tarpeet.

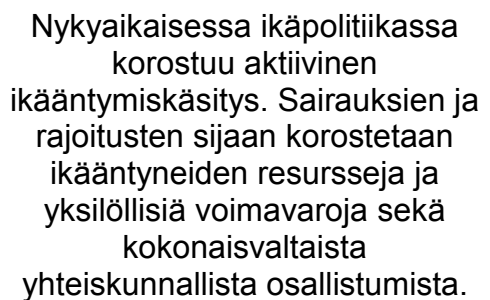
Euroopan unionin ikäpolitiikassa ikärakenteen maailmanlaajuinen muutos nähdään tärkeänä tulevaisuuden asiana. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ikääntymisen maailmankonferenssi antoi ikääntyneitä ihmisiä koskevan, eettisiä periaatteita käsittelevän julistuksen jo vuonna 1982. Julistus toimii edelleen kansainvälisen, alueellisen ja kansallisen ikäpolitiikan ohjenuorana.

Kymmenen vuotta myöhemmin vuonna 2002 YK:n ikääntymisen maailmankonferenssissa Madridissa nostettiin näkyville paitsi maailmanlaajuisesta ikääntymisestä seuraavat ongelmat ja haasteet, myös ne suuret mahdollisuudet, joita ikääntyvässä väestössä on.

Madridin toimintaohjelmassa halutaan luoda kaiken ikäisten yhteiskunta (Society for All (Ages)). Tällaisessa yhteiskunnassa ikääntyneillä ovat tasavertaiset ihmis-oikeudet muiden yhteiskunnan jäsenten kanssa. Tärkeinä pidetään ikääntyneiden kokonaisvaltaista, yhteiskunnallista, poliittista, taloudellista ja kulttuurista osallistumista. Lisäksi korostetaan erilaisia palvelutarpeita ja keskeytymättömiä, kohtuuhintaisia ja laadukkaita sosiaali- ja terveystalv palveluja. Koko elämän kestävä, hyvä terveys kuuluu kaikille.

Madridin kansainvälisessä toimintaohjelmassa painotetaan myös koulutusta ja elinikäistä oppimista. Ikään liittyvä osaaminen ja oppiminen liitetään usein pelkätään ikääntyvien kanssa työtään tekeviin ammattilaisiin. Ikäosaaminen on kuitenkin myös ikääntyneiden itsensä elinikäistä oppimista, yhteiskunnallisen aseman edistämistä ja mahdollisimman itsenäisen elämän toteutumista.

Kansainvälinen ikäpolitiikka kiinnittää huomiota myös ikääntyneiden työntekijöiden asemaan työmarkkinoilla. Ikääntyneet työntekijät nähdään yhteiskunnan taloudellisena, inhimillisenä ja sosiaalisena voimavarana, jolla on korvaamatonta tietoa ja kokemusta. Pidentynyttä elinikää onkin pidettävä ensisijaisesti myön-

Nykyaikaisessa ikäpolitiikassa korostuu aktiivinen ikääntymiskäsitys. Sairauksien ja rajoitusten sijaan korostetaan ikääntyneiden resursseja ja yksilöllisiä voimavaroja sekä kokonaisvaltaista yhteiskunnallista osallistumista.

teisen kehityksen merkinä. Joustava, asteittainen ja vapaaehtoinen eläkkeelle siirtyminen täytyy tehdä mahdolliseksi. Ikääntyvien työntekijöiden asemaa parantamalla voidaan siten vaikuttaa myönteisesti, ei pelkästään yksilöiden, vaan koko kansantalouden tilaan.

Vuosi 2012 on Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksellä nimetty aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalaiseksi teemavuodeksi. Teemavuoden yleistavoitteena on kannustaa ja tukea EU:n jäsenvaltioiden, niiden alue- ja paikallisviranomaisten, työmarkkinaosapuolten ja kansalaisyhteiskunnan pyrkimyksiä edistää aktiivista ikääntymistä.

Teemavuoden aikana parannetaan yleistä tietoisuutta aktiivisen ikääntymisen tärkeydestä yhteiskunnissa, edistetään aktiivista ikääntymistä ja pyritään saamaan iäkkäiden ihmisten voimavarat paremmin käyttöön. Tavoitteena on myös herättää keskustelua ja kehittää jäsenvaltioiden ja sidosryhmien vastavuoroista oppimista. Lisäksi halutaan tarjota puitteet sitoutumiselle ja käytännön toimille, jotta ikääntymistä koskeviin tavoitteisiin päästäisiin käytännön tasolla.

Suomalainen ikäpolitiikka korostaa aktiivisuutta ja osallistumista

Suomalaisessa ikäpolitiikassa korostetaan kansainvälisten toimintaohjelmien mukaisesti nykyaikaista ja aktiivista ikääntymiskäsitystä. Sairauksien ja toimintarajoitusten sijaan ikääntyneiden toimintamahdollisuudet ja yksilölliset voimavarat korostuvat. Tasa-arvo, itsemääräämisoikeus, taloudellinen riippumattomuus ja sosiaalinen yhdentyminen kuuluvat kaikille kansalaisille ikään katsomatta. Elinikäisen oppimisen periaate nostetaan suomalaisessa ikäpolitiikassa tärkeäksi. Myös ikääntyneiden hyvinvoinnin, mahdollisimman itsenäisen selviytymisen ja hyvän hoidon edistämistä painotetaan.

Kansallinen ikäpolitiikka pohjautuu Suomessa hyvinvointiyhteiskuntamalliin. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat verorahoitteisia, kuntien järjestämiä ja kaikkien saatavilla riippumatta yksilön sosiaalisesta ja taloudellisesta asemasta. Yksityiset sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut ja kolmas sektori (järjestöt ja yhdistykset) täydentävät kunnallisia palveluja ja tarjoavat niille vaihtoehtoja.

Ikäosaamisen tavoin ikäpolitiikka täytyy ulottaa kaikille yhteiskuntaelämän keskeisille alueille eli työelämään, asuin- ja elinympäristöön, koulutukseen ja kulttuuriin, sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä sosiaaliseen viestintään ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Erityisen keskeisessä asemassa ovat eläke- ja asuntopolitiikka, yhdyskuntasuunnittelu sekä sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut. Hallinnon ja kuntien rinnalla korostetaan erilaisten järjestöjen ja yksityisen sektorin merkitystä.

Ikääntymisen yhteydessä puhutaan usein esteettömyydestä. Esteettömällä toimintapolitiikalla halutaan vaikuttaa siihen, että asuinympäristö, infrastruktuuri, tiedonvälitys, vuorovaikutus ja palvelut ovat kaiken ikäisten kansalaisten saatavilla. Tietoyhteiskunnasta puhuttaessa on tärkeää, että siihen liittyviä taitoja voi kehittää.

tää esteettömästi, elinikäisen oppimisen periaatteen mukaan. Asuntopolitiikassa esteettömyys merkitsee turvallista ja liikkumarajoituksetonta asuinympäristöä, jossa hyödynnetään itsenäistä asumista, kuntoutumista ja hoitotyötä helpottavia apuvälineitä ja uutta teknologiaa.

Hyvinvointi 2015 ja Terveys 2015 -linjaukset sekä Sosiaali- ja terveystieteiden strategia, Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020 korostavat ikääntyneiden terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia. Muun muassa ikääntyneiden toimintakyvyn parantaminen, omaehtoinen liikunta ja liikuntapainotteinen kuntoutus, terveellinen ravitus ja sosiaaliset verkostot ovat tärkeitä.

Koti- ja lähiympäristöissä korostetaan sosiaalisen toiminnan merkitystä. Ikääntyneiden osallistuminen oman hyvinvointinsa rakentamiseen nähdään tärkeänä. Huomiota kiinnitetään myös kodin ja lähiympäristön esteettömyyteen, toimivuuteen ja turvallisuuteen toimintakyvyn heiketessä. 2010-luvun pitkän linjan tavoitteena on vähentää hyvinvointi- ja terveyseroja, ottaa asiakaskeskeisyys palvelujen lähtökohdaksi, uudistaa palvelujen rakenteet ja toimintatavat sekä vahvistaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Ikääntyvien palveluissa vahvistetaan hallitusohjelman mukaan terveyttä ja itsenäistä toimintakykyä tukevia palveluita sekä kotiin vietäviä palveluita. Vanhuspalvelulaki on valmisteilla ja ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelma suunnitteilla. Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelma (Kaste) jatkaa vuoden 2011 lopussa vahvistettava Kaste II -ohjelmaa. Siitä tulee sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausjärjestelmän pääohjelma.

Myös Sosiaali- ja terveysministeriön Terveiden edistämisen laatusuositus noudattaa samoja painopisteitä. Ikääntyneiden terveys ja toimintakyky ymmärretään laajasti. Siihen sisältyy ikäihmisen fyysisen, tiedollisen, henkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn tasapainoinen kokonaisuus. Ikääntyneillä tulee olla turvatut mahdollisuudet osallistua esimerkiksi liikuntaan, opiskeluun, järjestötoimintaan ja kulttuuritapahtumiin asuinkunnastaan riippumatta. Tällainen osallistuminen lisää sosiaalista kanssakäymistä ja vähentää ikäihmisen yksinäisyyttä.

Laatusuosituksissa painotetaan myös kotona asumisen mahdollisuutta mahdollisimman pitkään, esteettömyyttä ja sitä, että palvelut ovat saatavilla. Vuoteen 2012 mennessä enintään kolme prosenttia 75 vuotta täyttäneistä tulisi olla pitkäaikaisessa laitoshoidossa. Käytännössä tämä on tarkoittanut ikäihmisten asumisen ”välimuotoisten” ratkaisujen eli ryhmä- ja pienkotien kehittämistä sekä tehostettua palveluasumista laitoshoidon tilalle.

Jotta nämä tavoitteet toteutuisivat, tarvitaan muun muassa uudenlaista työtettä, kunnan eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja joustavaa perus-, jatko- ja täydennyskoulutusta.

Laadukkaiden palvelujen perustana on osaava ja riittävä työvoima. Yleis- ja erityisosaamisen lisäksi tarvitaan kehittämissosaamista ja ikääntyneiden asiakkaiden monimuotoisten ongelmien ja monikulttuurisuuden tuomien haasteiden ymmär-

rystä. Lisäksi jatkuvasti uudistuva teknologia ja työkäytännöt edellyttävät vaikutavuuden arvioinnin osaamista. Koulutuksen on oltava ajantasaista ja laadukasta. Oman erityisen piirteensä suomalaiselle ikäpolitiikalle asettavat harvaan asutun maaseudun kysymykset ja pitkät välimatkat erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Harvaan asuttua maaseutua uhkaa huonon kehityksen kierre. Nuoret muuttavat pois, palvelut kaikkoon ja maatalouden työpaikat vähenevät. Uudet työpaikat eivät riitä korvamaan perinteisten työpaikkojen poistumaa. Vanhusväestön määrä lisääntyy ja kuntien taloudellinen kantokyky on kovilla.

Pohdittavaksi:

Miten ja missä ikäihmiset pääsevät osallistumaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon?

Mitä esteitä osallistumiselle on? Entä millaisia mahdollisuuksia tarvitaan?

Mitä tarvitaan, että ikääntyneitä ja heidän palvelujaan koskevat laatusuositukset, ohjelmat ja strategiat tulisivat käytäntöön?

Pohjois-Karjalassa ikäihmiset ovat kasvava voimavara

Pohjois-Karjalan maakuntaliiton erilaisissa strategioissa, maakuntasuunnitelmassa ja hyvinvointiohjelmassa linjataan maakunnan kehitystä tuleville vuosikymmenille. Ensisijaiset linjaukset kohdistuvat muun muassa kansainvälisesti kilpailukykyiseen yritystoimintaan, hyvinvointiin ja turvallisuuteen, osaamisen ja työllisyyden vahvistamiseen sekä kestäväan aluerakenteeseen ja saavutettavuuteen.

Pohjois-Karjalan väestö vanhenee muuta Suomea ja Eurooppaa nopeammin. Ikääntyminen nähdään maakunnallisena voimavarana.

Ikääntyvä väestö nähdään maakunnallisena voimavarana. Maakunnan menestyksen avaintekijöitä ovat myös osaaminen ja työllisyys. Pohjois-Karjalaa halutaan kehittää osaamismaakuntana. Myös kansainvälisen tason osaamista ja osaamisen tuotteistamista halutaan vahvistaa.

Tärkeää on turvata osaavan työvoiman saatavuus sekä työn ja koulutuksen kohtaaminen. Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle merkitsee sitä, että työikäisten määrä vähenee maakunnassa 2010-luvulla joka vuosi noin 1 150–1 500 henkilöllä. Tällöin osaavan työvoiman saatavuuden ja koulutuksen osuvuuden merkitys sekä 15–20-vuotiaista kiinni pitäminen on maakunnan tulevaisuuden kannalta ratkaisevaa. Koulutusta on ennakoitava ja suunnattava tarpeenmukaisesti, joustavaa aikuiskoulutusta ja elinikäistä oppimista unohtamatta.

Pohjois-Karjalan maakuntasuunnitelma 2030 luo vision elinvoimaisesta ja turvallisesta maakunnasta, jossa asukkailla on hyvät perusedellytykset hyvinvointiin, terveelliseen elämään, vaikuttamiseen ja osallistumiseen. Tämän mahdollistamiseksi tarvitaan hallinto- ja sektorialoja ylittävää yhteistyötä ja palvelujen järjestämisen tehostamista.

Pohjois-Karjalassa vahvistetaan ikäosaamista, kehitetään uusia tuote- ja palveluinnovaatioita sekä luodaan edellytyksiä monimuotoiselle hyvinvointiyrittäjyydelle.

Erityisosaajien saatavuus on turvattava hyvinvointialalla. Samoin on panostettava sairauksia ja syrjäytymistä ennaltaehkäisevään työhön ja ikääntyvien palveluihin. Ikääntyneiden omaehtoisen vireyden ja hyvinvoinnin tukemista ja kotona selviytymistä painotetaan.

Pohjois-Karjalan maakuntaliiton Hyvinvointiohjelma 2015 korostaa hyvinvoinnin ja toimintakyvyn turvaamista eri elämänvaiheissa. Ikääntyneiden terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista edistetään uusien palvelumallien ja ratkaisujen avulla. Hyvinvointiohjelman ”Korkeatasoinen ja verkottunut osaaminen”-teemassa nostetaan kärkihankkeeksi ikääntymiseen liittyvä hyvinvointiosaami-

nen. Se nähdään maakunnallisena voimavarana, jota halutaan vahvistaa ja levittää kansallisesti ja kansainvälisesti.

Toimenpiteet ikärakenteen korjaamiseksi ja nuorten houkuttelemiseksi korvaaviin elinkeinoihin, yrittäjyyden mahdollisuuksien parantamiseen, uusien työpaikkojen synnyttämiseen ja palvelujen saatavuuden takaamiseen ovat Pohjois-Karjalassa ajankohtaisia. Myös alueiden kilpailukyvyyn ja vetovoimaisuuden edistämistä yritysten sijoittumispaikkana ja ihmisten elinympäristönä tarvitaan Pohjois-Karjalan harvaan asutulla maaseudulla.

Pohdittavaksi:

Mitä tahoja tarvittaisiin hallinto- ja sektorialoja ylittäviin yhteistyöverkostoihin, kun kehitetään ikäihmisten hyvinvointia tai tehostetaan palveluja?

Millaisia mahdollisuuksia yhteistyöhön sisältyy?

Millaisia ongelmia yhteistyöhön voi myös sisältyä?

**Elderly
people**

Kuva: Arja Jämsén

IKÄOSAAMISTA LUJITETAAN
POHJOIS-KARJALAN
KUNNISSA

Asumisen vaihtoehtoja ikäihmisille

Kuntien vanhuspalveluissa on meneillään laaja rakennemuutos. Pohjois-Karjalan kunnat osallistuvat Itä- ja Keski-Suomessa toteutettaviin ikääntymishankkeisiin. Kaste-ohjelman rahoittama Vanhus-Kaste I kehitti vanhusten asumisen uusia ratkaisuja ja asumisen varhaisen tuen muotoja vuosina 2008–2010. Vanhus-Kaste II keskittyy aktiiviseen ikääntymiseen ja vanhuspalvelurakenteiden uudistamiseen vuosina 2011–2013.

Asumisen ja palvelujen uusia toimintatapoja kehitetään ns. lähipalvelualueilla (palvelukampukset). Tavoitteena on, että lähipalvelualueilta ja niiden läheisyydestä löytyy erilaista ja eritasoista asumista, esimerkiksi vuokra-, seniori- ja palveluasuntoja. Siellä on myös tarjolla erilaisia palveluja ennakoi- vista, hyvinvointia ja terveyttä edistävästä toimista kotihoitoon ja ympärivuorokautiseen hoivaan saakka.

Nykyisen kehittämistyön tavoitteena on, että asumista ja asuinympäristöä kehitetään ja palveluja ja tukea monipuolistetaan (Ageing in Place). Samanaikaisesti laitoshoidon ja ikäihmisten siirtyminen palvelumuodosta ja paikasta toiseen vähenevät. Lähtökohtana on, että palvelut liikkuvat, ei ikäihminen. Ennakoiva työ, arkiavustaminen ja mielekäs tekeminen sekä kotihoito linkittyvät saumattomasti toisiinsa. On otettava huomioon, että ikäihmisten tarpeet voivat olla haja-asutus-alueilla ja kaupungeissa erilaisia.

Kunnissa uudistetaan ikäihmisten kotihoidon palvelukäytäntöjä ennakoivien kotikäyntien ja varhaisen puuttumisen menetelmien avulla. Lisäksi on kehitetty avustaja- ja tukihenkilötoimintaa muun muassa järjestöyhteistyönä. Pääpaino on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä sekä omaehtoisen ikääntymisen tukemisessa.

Liexan pienkotimallissa kolmesta neljään ikäihmistä asuu yhdessä koti- ja yöhoidon turvin. Pienkoti- asuminen on yhteen- kuuluvuutta, osallisuutta ja aktiivisuutta tukeva, kunnalle edullinen välimuotoisen asumisen malli.

Liexan pienkotimallissa kolmesta neljään ikäihmistä asuu yhdessä koti- ja yöhoidon turvin. Pienkoti- asuminen on yhteen- kuuluvuutta, osallisuutta ja aktiivisuutta tukeva, kunnalle edullinen välimuotoisen asumisen malli.

Verkostoissa kootaan ikäosaamista

Itä-Suomessa tehdään pitkäjänteistä yhteistyötä ikäosaamisen vahvistamiseksi. Keskeisiä kuntien kehittämiskumppaneita ovat Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu (Sosiaali- ja terveysalan sekä Muotoilun ja kansainvälisen kaupan keskukset) sekä Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO.

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus työskentelee vanhustyön laadun, osaamisen sekä työvoiman saatavuuden turvaamiseksi. Ikäihmisten omien voimavarojen ja osallisuuden vahvistaminen ovat keskeisiä tavoitteita. Niiden saavuttamista tukevat muun muassa työntekijöiden gerontologinen osaaminen ja sosio-kulttuurinen työote.

ISO-alueen maakunnalliset vanhustyön asiantuntijaverkostot kokoavat säännöllisesti yhteen alan toimijoita lujittamaan yhteistä kehittämistä, oppimista ja vertaistukea. Verkostot vaikuttavat alan kehitykseen, levittävät ajankohtaista tietoa ylimaakunnallisesti ja edistävät erityisesti sosiaalisen asiantuntijuutta vanhustyössä.

Kehittämistä kunnissa ja projekteissa

Palveluverkkojen ja -alueiden lisäksi Pohjois-Karjalan kuntien ikäpoliittisissa strategioissa näkyvät monipuoliset kehittämisen kohteet:

- Palveluoppaat ja tiedottaminen
- Seniorineuvolat ja kuntouttavat päiväkeskukset
- Liikunta, kokoontumispaikat, kuljetuspalvelut ja sosiaalinen toiminta
- Itsehoidon tukeminen, oikea-aikainen akuuttihoito ja kotiapu
- Kodin ja ympäristön turvallisuus, korjausrakentaminen, asunnon muutostyöt ja apuvälineet
- Ikäjohtaminen ja henkilöstön koulutus
- Vanhustyön mielikuvien ja imagon parantaminen
- Vapaaehtoistyö

Pohjois-Karjalan ikääntymisen kehittämishankkeissa kehitetään muun muassa seuraavaa:

- Tuetaan toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista
- Vahvistetaan kotona asumista esimerkiksi teknologiaa hyödyntämällä (hyvinvointi-tv ja sosiaalinen media)
- Kehitetään vanhusten päiväkotitoimintaa
- Luodaan ikäasumiseen uusia malleja
- Lisätään vanhustyön vetovoimaa muun muassa virtuaalisia oppimisympäristöjä kehittämällä
- Pidenetään työuria

- Vahvistetaan osaamisen hallintaa ja koulutusta
- Lisätään ikäihmisten elämänhallintaa ja tyytyväisyyttä
- Kehitetään ikäihmisten viriketoimintaa ja vertaistukea
- Kehitetään esteetöntä matkailua
- Tuetaan liikuntarajoitteisten kuntoutuspalveluita
- Tuetaan eri-ikäisten musiikin harrastamista
- Kehitetään lähipalvelualueita
- Kehitetään maantieteellinen seurantajärjestelmä: oman alueen tapahtumat, kaupat, ihmiset
- Parannetaan joukko- ja palveluliikenteen käytettävyyttä ja julkista liikennettä haja-asutusalueilla
- Kehitetään kansansairauksien ehkäisyä ja hoitoa

Pohdittavaksi:

Millaisia ovat ikäihmisten parissa tehtävän työn muodot kunnissa?
Millaisia niiden pitäisi olla?

Miten voitaisiin lisätä ikäihmisten palvelujen saavutettavuutta?

Miten nykyisten ja tulevien ikäihmisten elämäntapa ja kulutustottumukset poikkeavat toisistaan? Miksi?

HYVINVOINTIYRITYKSET LUOTAAVAT TULEVAISUUTEEN

Hyvinvointiala on valtakunnallisesti suurin toimiala Suomessa. Pohjois-Karjalassa se on suurin työllistäjä. Hyvinvointialalla työskentelee yli 10 000 henkilöä, joista yrityksissä ja järjestöissä noin 2 400 työntekijää.

Yksityisten hoivayritysten määrä on 2000-luvulla lähes kaksinkertaistunut. Yksityisellä sosiaali- ja terveystalouselämyksen sektorilla on merkittävä rooli maakunnan elinvoimaisuuden ja työllisyyden vahvistamisessa.

Hoivayritysten vahvuuksina pidetään osaamista, joustavia palveluja, ihmisläheisyyttä, tuttuutta ja yhteisöllisyyttä. Maaseudulla sijaitsevat hoivayritykset tarjoavat yhtä aikaa sekä rauhallisen ympäristön ja luontoläheisyyttä että hyviä peruspalveluja ja harrastusmahdollisuuksia.

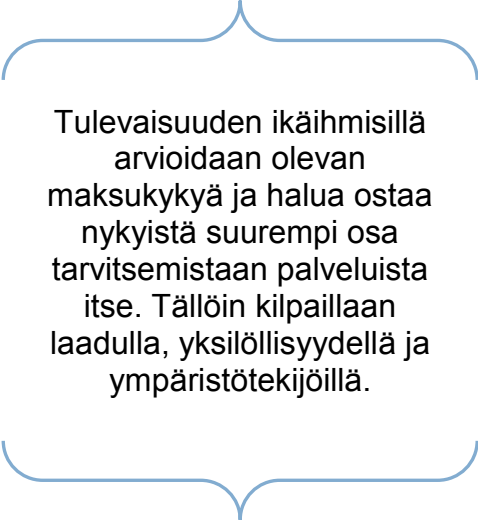
Yksityisen sektorin hyvinvointipalveluilla on hyvät tulevaisuuden näkymät.

Tulevaisuudessa nykyistä suurempi osa ikäihmisistä maksaa tarvitsemistaan palveluista itse. Tällöin kilpaillaan laadulla, yksilöllisyydellä ja ympäristötekijöillä. Myös ikääntyvän väestön odotukset ovat muuttumassa ja halukkuus sekä mahdollisuudet käyttää omaa rahaa palvelujen ostamiseen kasvavat jatkuvasti.

Hoivamarkkinat kasvavat nopeasti ja kiinnostavat kotimaisten yritysten lisäksi myös tuottavaa liiketoimintaa etsiviä ulkomaisia yritysketjuja, suuryrityksiä ja pääomasijoittajia. Tämä uhkaa paikallisia palveluntuottajia, joille kuntien palveluostot ovat korvaamattomia koko liiketoimintaa ajatellen.

Hyvinvointiyritysten ja kuntien välinen yhteistyö ikäihmisten palveluissa on monissa kunnissa alkutekijöissään. Vakiintuneita toimintatapoja kuntien ja yritysten välille ei ole vielä riittävästi muodostunut. Hyvinvointiyrityksille ovat tärkeitä kuntien palvelustrategioihin sidotut, pitkäaikaiset, sitoutumiseen ja luottamukseen perustuvat sopimukset.

Palvelusetelin käyttö lisää ikäihmisten yksilöllisiä valinnan mahdollisuuksia. Samalla voi syntyä entistä monipuolisempi, tarkoituksenmukaisempi ja tehokkaampi palvelujen kokonaisuus, jossa yksityinen sektori täydentää kunnallista palvelutuotantoa. Palveluseteliä kehitetään Josek Oy:n HYMY-hankkeessa (”Hyvinvointialan monitoimijaisten yhteistyökäytäntöjen kehittäminen Pohjois-Karjalassa vuosina 2011–2013).

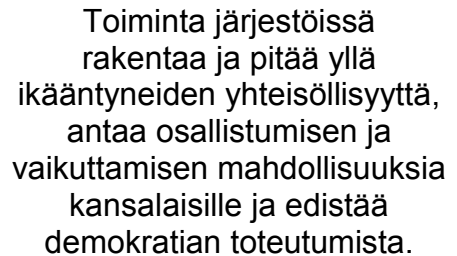
Tulevaisuuden ikäihmisillä arvioidaan olevan maksukykyä ja halua ostaa nykyistä suurempi osa tarvitsemistaan palveluista itse. Tällöin kilpaillaan laadulla, yksilöllisyydellä ja ympäristötekijöillä.

VIREISSÄ JÄRJESTÖISSÄ TEKEMISTÄ JA TUKEA IKÄIHMISSILLE

Järjestötoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen

Vapaaehtoisuuteen perustuvan järjestötoiminnan vaikutukset kaiken ikäisille kansalaisille ovat moninaiset. Niitä ei voi läheskään aina mitata numeroilla tai muuttaa rahaksi.

Järjestötoiminnalla on merkittävä asema paikallisidentiteetin luojana ja yhteisöissä syntyvän sosiaalisen pääoman tuottajana. Toiminta järjestöissä rakentaa ja pitää yllä ikääntyneiden yhteisöllisyyttä, antaa osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia kansalaisille ja edistää demokratian toteutumista.

Toiminta järjestöissä rakentaa ja pitää yllä ikääntyneiden yhteisöllisyyttä, antaa osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia kansalaisille ja edistää demokratian toteutumista.

Järjestöt vahvistavat kansalaisten sosiaalista ja terveydellistä hyvinvointia, edistävät ennaltaehkäisevää työtä ja vähentävät korjaavien sosiaali- ja terveystalvelujen tarvetta. Vapaaehtoistoiminta järjestöissä lisää kaiken ikäisten kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, omatoimisuutta ja itsensä toteuttamista.

Järjestöillä on merkittävä asema oppimisen ja osaamisen edistäjinä myös ikääntyneiden kansalaisten tarpeissa. Järjestöjen hyvinvointia edistävästä ja sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia ennaltaehkäisevästä toiminnasta löytyy tekemistä ja tukea kaiken ikäisille kansalaisille. Tässä muutamia esimerkkejä järjestöjen hyvinvointiin liittyvästä toiminnasta:

- ystäväpalvelu
- vertais- ja tukihenkilötoiminta
- harrastus- ja virkistystoiminta
- kohtaamispaikat, kylätalot, asukastuvat ja perhekahvilat
- edunvalvonta ja vaikuttaminen
- asiantuntijana ja kehittäjänä toimiminen

Eläkeläisyhdistykset toimivat yleensä pienillä resursseilla ja pääasiassa vapaaehtoisvoimin. Ne järjestävät jäsenilleen lähinnä harrastus- ja virkistystoimintaa, esimerkiksi retkiä, tapahtumia ja kuntoliikuntamahdollisuuksia.

Monipuolisinta järjestötoimintaa on Joensuun seudulla, jossa toimii lukuisa joukko piirijärjestöjä, seudullisia yhdistyksiä ja paikallisyhdistyksiä. Muilla maakunnan seuduilla järjestöjä on vähemmän ja ne ovat pääosin yhden kunnan alueella toimivia paikallisyhdistyksiä.

Maakunnan reuna-alueiden syrjäseutujen autioituminen, väestön ikääntyminen ja pitkät välimatkat heijastuvat myös maakunnan järjestösektorille. Syrjäisillä haja-asutusalueilla järjestötoiminnan suurena haasteena ovat pitkät välimatkat ja liikenneyhteyksien heikkous. Ne vaikeuttavat kansalaisten osallistumista järjestötoimintaan ja järjestölähtöisen auttamistyön kohdentamista alueille, joille se on erityisen tarpeellista.

Julkinen sektori asettaa järjestötoiminnalle suuria odotuksia erityisesti ennaltaehkäisevän työn toteuttamisessa sekä niiden palveluiden tuottamisessa, joihin kunnilla ei riitä voimavaroja eikä asiantuntemusta. Lisäksi järjestöjen toimintaympäristössä ja -edellytyksissä on tapahtunut paljon muitakin muutoksia. Esimerkiksi järjestöpohjainen palveluiden tuottaminen ja järjestölähtöisen auttamistyön toteuttaminen on vaikeutunut EU:n kilpailu- ja hankintalainsäädännön, verottajan ja RAY:n tiukentuneiden linjausten myötä. Vaarana on yhdistysten palveluntuotannon lakkaaminen ja palvelujen tuottamisen siirtäminen yksityisille yrityksille. Tämä vaikeuttaa erityisesti syrjäisten alueiden asukkaiden tuen ja palveluiden saantia.

Järjestöjen voima on verkostoissa

Katsaus Pohjois-Karjalan Jelli -järjestötietopalvelun rekisteriin osoittaa, että maakunnassa on kattava 34 vanhus- ja eläkeläisjärjestön ja niiden paikallisyhdistysten verkosto. Laaja verkottuminen on tärkeä voimavara maakunnan järjestöjen toiminnalle. Muiden järjestöjen lisäksi kumppaneita voivat olla esimerkiksi kunnat, seurakunnat, sairaanhoitopiiri ja valtiohallinnon yksiköt. Järjestöjen keskinäisessä sekä niiden ja julkisen sektorin (erityisesti kuntien) toimijoiden välisessä yhteistyössä koetaan olevan vielä paljon parantamisen varaa.

Maakunnan järjestösektorilla vakiintuneita ja pitkäaikaisia yhteistyörakenteita ovat muun muassa Kotikartanoyhdistys ry, Joensuun Kansalaistalo, Itäinen tiimi ry, Kansanterveyden keskus, Vammaisjärjestöjen neuvottelukunta sekä työttömien ja eläkeläisten maakunnalliset yhteistyöryhmät. Maakunnan kylä- ja asukastoi-
minnan yhteenliittymänä toimii Pohjois-Karjalan Kylät ry.

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry on vahva alueellinen kehittäjä. Yhdistyksen toimintaan kuuluu muun muassa kehittää alueellista sosiaali- ja terveystaloutta sekä alan osaamista. Yhdistys myös luo yhteisöllisiä toiminta-areenoita ja monitoimijaisia palvelu- ja tukimuotoja sekä tukee järjestöjen toiminta- ja työllistämisedellytyksiä ja kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Pohjois-Karjalan Järjestöasiain neuvottelukunta (JANE) on yhteistoimintaelin, jonka tehtävänä on vahvistaa järjestöjen roolia maakunnan kehittämistyössä, parantaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia sekä edistää järjestöjen keskinäistä ja järjestöjen ja julkisen sektorin välistä vuoropuhelua. Vuoden 2011 alusta lähtien Järjestöasiain neuvottelukunta on ollut yksi Pohjois-Karjalan maakuntaliiton strategisista teemaryhmistä. Järjestöasiain neuvottelukunnassa on vahva eläkeläis- ja vanhusjärjestöjen edustus.

Pohdittavaksi:

Mitä tarkoittaa ikäihmisten yhteiskunnallinen osallistuminen?

Onko yhteiskunnallinen osallistuminen tärkeää kaiken ikäisille ihmisille? Miksi?
Miten ikäihmisten osallistumista voidaan edistää?

Mitä seuraa, jos järjestöjen toimintamahdollisuudet heikkenevät tai loppuvat?

Kuva: Clipart

**IKÄIHMISET OSAAVAT
JA OSALLISTUVAT**

Ikäihmiset vaikuttajina ja kehittäjinä

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton Sosiaalibarometri 2011 osoittaa, että asiakasta kuunnellaan vain alle kolmasosassa kuntien sosiaali- ja terveystalouksissa. Palvelu-, työnhaku- ja hoitosuunnitelmat tehdään vieläkin ilman, että asiakas on edes mukana laadinnassa.

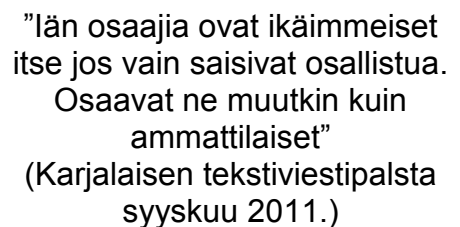
Syynä asiakkaiden syrjäyttämiseen omista asioistaan arvellaan olevan sekä työpainet että vanha ajattelu, että ammattilaiset tietävät paremmin kuin asiakas itse. Sosiaalihuoltolain mukaan palvelu- ja hoitosuunnitelmat on pitänyt kuitenkin tehdä yhdessä asiakkaan kanssa jo vuodesta 2001. Asiakkaiden osaamista ja asiantuntemusta ei osata hyödyntää myöskään palvelujen kehittämisessä. Sen vuoksi ikäihmisten oman osaamisen ja osallistumisen näkyväksi tekeminen ja vahvistaminen on tärkeää.

Maakunnassa toimii 12 kuntien vanhus- tai seniorineuvostoa tai eläkeläisten yhteistyöryhmää. Vanhusneuvostot ovat ikäihmisten asiantuntijaelimiä kunnassa ja yhteistyöfoorumeja ikäihmisille, virkamiehille ja päättäjille. Neuvostot ottavat kantaa ja antavat ohjeita muun muassa tiedonvälitykseen, asumisen, rakentamisen ja liikenteen suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä sosiaali- ja terveystalouksiin. Neuvosto järjestää myös eri tahojen yhteistä toimintaa sekä organisoii koulutusta ja tilaisuuksia sekä tiedottaa esimerkiksi palveluihin liittyvistä asioista.

Ikäihmiset toimivat paljon myös muissa kuin eläkeläis- ja vanhusyhdistyksissä. He ovat vertaistukijoina ja vertaisohjaajina esimerkiksi atk- ja harrastetoiminnassa, ystävinä ja tukihenkilöinä, varauksina ja -mumminä, talkoolaisina sekä monenlaisissa järjestöjen luottamustehtävissä. Esimerkiksi kyläyhdistysten aktiivitoimijoista yhä useampi on yli 65-vuotias.

On muistettava, että valtaosa ikäihmisistä ei kuulu mihinkään järjestöön tai yhdistykseen. Myös yhdistystoiminnan ulkopuolella ikään-tyneet ovat monessa mukana esimerkiksi omaistensa (lapsenlapset ja vanhukset) hoitajina ja tukijoina sekä kulttuuriperinnön siirtäjinä nuoremmille sukupolville.

Uusina vapaaehtoistyön toiveina on nostettu esille esimerkiksi ikäihmisten tehtävät yksinhuoltajaperheiden ja huostaan otettujen lasten tukijoina ja oppilaitosten toiminnassa. Erilaisissa avustavissa tehtävissä, kuten laitoksissa asuvien vanhusten virkistystoiminnassa haluttaisiin toimia nykyistä enemmän. Oma vertaistukijan rooli nähdään tärkeänä toisten ikäihmisten kannustamisessa ja saamisessa mukaan harrastuksiin ja sosiaalisiin verkostoihin.

”Iän osajia ovat ikäimmeiset itse jos vain saisivat osallistua. Osaavat ne muutkin kuin ammattilaiset”
(Karjalaisen tekstiviestipalsta syyskuu 2011.)

Ikäihmisillä on koulutuksen ja tiedon tarpeita

Koulutukseen ja oppimiseen liittyviä asioita ei useinkaan yhdistetä ikäihmisiin. Koulutuksen ja uuden oppimisen tarpeet kuuluvat kuitenkin olennaisesti aktiiviseen ikääntymiseen. Elinikäinen oppiminen ei pääty eläkkeelle jäämiseen. Erityisesti on tarvetta ikäihmisille suunnatusta tietokoneopetuksesta, esimerkiksi verkkopankin, sähköpostin ja sosiaalisen median käytöstä. Ohjauksen toivotaan olevan ikäihmisten erilaista oppimista huomioivaa ja yksilöllisesti, ”kädestä pitäen” etenevää. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan kansalaisopistojen ja Joen Severi ry:n järjestämät atk-ryhmät Joensuussa ovat hyvin suosittuja.

Eläkkeelle siirtyminen on uusi elämänvaihe, jolloin toivotaan usein muiden saman elämäntilanteen kokeneiden rohkaisua ja tukea. Toivotaan esimerkiksi vertaistukiryhmiä, vertaisohjaajia ja koulutusta. Eläkkeelle jäämiseen liittyviin käytännön asioihin, kuten tulojen muuttumiseen, erilaisten tukien ja etuuksien hakemiseen sekä vakuutuksiin ja verotukseen liittyviin kysymyksiin kaivataan tietoa.

Tiedon ja koulutuksen tarpeita tulee lisäksi esille terveyden ja toimintakyvyn ylläpitämiseen liittyvissä asioissa. Työterveyshuollon loppumisen jälkeen ei aina ole selvää, mistä ja miten terveydenhuoltopalvelut ja tarvittavat apuvälineet järjestyvät. Enemmän toivotaan myös ennaltaehkäisevää, esimerkiksi masennuksen ja yksinäisyyden ehkäisemiseen liittyvää koulutusta ja toimintaa. Paljon on eläkeläisiä, jotka itse haluaisivat ohjata erilaisia kanssaihmisten hyvinvointia tukevia vertais- ja harrasteryhmiä, mutta tarvitsevat tähän ohjausta ja koulutusta.

Tietoa tarvitaan muidenkin kuin eläkeläis- ja vanhusjärjestöjen harrastus- ja virkistystoiminnasta sekä mahdollisuuksista osallistua vapaaehtoistoimintaan. Esimerkiksi draama-, musiikki- ja kuvataideopetukseen ja -toimintaan lähteminen rikastuttaa elämää ja helpottaa osaltaan uuteen elämäntilanteeseen sopeutumista.

Koulutus- ja osaamistarpeissa nousee esille ensiapukoulutus, hygienia- ja turvallisuuskoulutus, joita etenkin syrjäseuduilla on vähän tarjolla. Maaseutualueilla koulutusta tai harrastusryhmiä on muutoinkin liian vähän. Pitkien välimatkojen sekä huonojen liikenneyhteyksien vuoksi niihin pääseminen voi olla hankalaa.

Tietoa toivotaan myös työuran pidentämiseen liittyvistä asioista. Monet eläkkeelle jäämässä olevat pohtivat, millaisia mahdollisuuksia on jatkaa ansiotyötä omalla työpaikalla tai jopa täysin uudessa työpaikassa. Lisäksi toivotaan esimerkiksi kuntien palveluihin, asumiseen ja liikenteeseen vaikuttamisen kanavia. Toivotaan mahdollisuuksia sekä erilaisia ”ajan hermolla” olevia luentoja ja päiväkursseja, joiden avulla pysytään yhteiskunnallisesti ajan tasalla ja kehitytään vielä eläkeiässäkin.

Tietoa on paljon, mutta se on hajallaan

Ikäihmiset saavat paljon erilaista tietoa, koulutusta ja valmennusta eläkeläisjärjestöistä. Myös muut järjestöt jakavat tietoa ja tiedottavat toiminnastaan, esimerkiksi SPR, Martta -yhdistys, eri potilasjärjestöt, Jelli -järjestötietokanta, eläkevakuutusyhtiöt, ammattiliitot ja -järjestöt, seurakunnat, KELA, pankit, terveyskeskukset ja ikääntyvien yliopisto.

Sanomalehtien, television, radion ja internetin kautta seurataan ajankohtaisia asioita ja haetaan myös omaan elämään liittyviä tietoja. Toiset samassa elämäntilanteessa olevat sekä sukulais- ja ystäväverkot ovat erityisen tärkeitä tiedon saamisessa ja jakamisessa.

Näyttää siltä, että ikääntyneille tarpeellista tietoa, koulutusta ja valmennusta järjestetään paljon. Ongelmaksi koetaan tiedon hajanaisuus. Tieto meneillään olevasta koulutuksesta, harrasteryhmistä ja toiminnasta on siirtynyt yhä enemmän verkkoympäristöihin. Niiden ulkopuolelle jää suuri osa ikäihmisiä, joille tietokoneen hankkiminen tai käyttö on mahdotonta. Huolta herättävät ne ikäihmiset, jotka myös sairauksien, yksinäisyyden, masennuksen tai huonojen kulkuyhteyksien vuoksi jäävät yhteiskunnallisen elämän ja toiminnan ulkopuolelle.

Ikääntymisen kuva ei ole mustavalkoinen

Tulevaisuuden ikäihmisistä luodaan yleisesti kuvaa, jossa he ovat hyvinvoivia, terveitä ja maksukykyisiä, reippaita vanhuksia. On kuitenkin muistettava sairaat ja erilaista apua tarvitsevat ikäihmiset. Ikääntymisen yhteydessä on muistettava myös syrjäytyneet tai syrjäytymässä olevat, köyhät, huono-osaiset, eriarvoiset ja yhteiskunnallisesti osattomat ikäihmiset. Heidän määränsä kasvaa samalla kun väestö ikääntyy. Syrjäytymisvaarassa ovat esimerkiksi väljästi asutun maaseudun, kaupunkilähiöiden ja palvelutalojen yksinäiset sekä muistisairauksista ja päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät ikäihmiset.

Väestötutkimusten mukaan Suomessa arvioidaan olevan 85 000 keskivaikeasti tai vaikeasti dementoitunutta ja 35 000 lievästi dementoitunutta henkilöä. Väestön ikääntyessä myös dementian esiintyvyys kasvaa. Vuosittain yli 13 000 ihmistä sairastuu johonkin dementoivaan sairauteen. Yhden dementiapotilaan hoidon välittömien kustannusten arvioidaan olevan vuosittain noin 24 000 euroa. Dementiahoidon valtakunnalliset kustannukset nousevat yli kolmeen miljardiin euroon vuodessa. Muistisairaiden ihmisten hoitaminen onkin yksi suurimpia vanhustyön haasteita.

Muistisairauksien lisäksi myös ikäihmisten mielenterveys- ja päihdeongelmat lisääntyvät. Etenkin kuntien kotihoidon henkilöstö kohtaa työssään yhä useammin alkoholisoituneita ja masentuneita ikäihmisiä. Yli 65-vuotiaiden joukossa säännöllinen alkoholin käyttö on yleistynyt tasaisesti vuodesta 2005 ja raittius on puolestaan harvinaistunut.

Huomiota on kiinnitettävä erityisesti lähivuosina eläkkeelle siirtyvien ns. suurten ikäluokkien alkoholin käyttöön. Käytön lisääntyessä myös haitat lisääntyvät huolestuttavasti. Vanhuspalvelujärjestelmää ja työmenetelmiä on ajanmukaistettava. Erityisesti tarvitaan työntekijöiden koulutusta ja ikääntyneitä huomioivia toimintatapoja päihdetyössä.

Pohdittavaksi:

Missä ja milloin ikäihminen voi toimia kehittäjänä ja vaikuttajana?

Missä ja miten ikäihmisten osallistuminen kehittämistoimintaan toteutuu?

Miten yhteiskunnasta eri tavoin sivuun jäävät tai jääneet ikäihmiset saadaan tai miten he pääsevät osallistumaan yhteiskuntaan?

POHJOIS-KARJALASSA KOULUTETAAN IKÄOSAAJIA

Pohjois-Karjala on monipuolinen koulutusmaakunta

Pohjois-Karjalassa on tunnetusti vahvat ja monipuoliset tutkimus-, kehittämis- ja koulutusorganisaatiot: Itä-Suomen yliopisto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Joensuun tiedepuisto, Metsäntutkimuslaitos, Euroopan metsäinstituutti, Geologian tutkimuskeskus, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Suomen ympäristökeskus sekä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.

Itä-Suomen yliopisto ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu muodostavat yhdessä yritysten ja tutkimuslaitosten kanssa perustan alueen innovaatiotoiminnalle. Näiden ohessa maakunnan monipuolinen perusopetuksen jälkeinen eli toisen asteen ammatillinen koulutus, lukiot, maakuntakorkeakoulu, ammatillinen aikuiskoulutus ja vapaa sivistystyö tuovat oman värinsä myös alueen ikäosaamiseen.

Pohjois-Karjala houkuttelee opiskelijoita ympäri Suomea ja yhä enenevässä määrin myös kansainvälisiä vaihto-opiskelijoita ja tutkinnon suorittajia. On tarpeellista rakentaa kiinnostavia ja joustavia mahdollisuuksia opiskelusta työelämään siirtymiselle ja valmistuvien opiskelijoiden työllistymiselle Pohjois-Karjalassa. Tavoitteena on, että opiskelijat saataisiin jäämään maakuntaan opintojen päätyttyä.

Myös ikäihmisten parissa tehtävään työhön tarvitaan monenlaisia osaajia ja momentasoista osaamista. Tarvitaan muun muassa tutkimus- ja kehittämistyön osaajia, gerontologian ja geriatrian osaajia, opettajia, hoitajia ja ohjaajia sekä vapaaehtoistoimijoita.

Jotta ikäosaaminen vahvistuisi ja tietotaito vaihtuisi, täytyy kehittää ja järjestää yhteistyötä toisen asteen ammatillisen koulutuksen, ammatillisen aikuiskoulutuksen, vapaan sivistystyön, ammattikorkeakoulujen, maakuntakorkeakoulun ja Itä-Suomen yliopiston kesken. Koulutusyhteistyöllä edistetään olemassa olevien voimavarojen käyttöä ja laajempaa koulutustarjontaa sekä vältetään koulutuksen päällekkäisyyksiä.

Seuraavaksi tehdään katsaus vapaan sivistystyön, toisen asteen koulutuksen, ammatillisen aikuiskoulutuksen, ammattikorkeakoulujen, maakuntakorkeakoulun ja Itä-Suomen yliopiston ikäosaamiseen liittyvään koulutukseen Pohjois-Karjalassa. Tekijöitä ja osaamista on paljon, samoin yhteistyön tarpeita ja mahdollisuuksia.

Vapaa sivistystyö

Suomalaisessa yhteiskunnassa vapaalla sivistystyöllä tarkoitetaan esimerkiksi kansan-, kansalais-, seutu-, musiikki- ja liikuntaopistoissa tapahtuvaa koulutusta. Vapaa sivistystyö tukee koko elämänkaaren mittaista opiskeluperinnettä. Se ymmärretään osaksi sivistystä, kasvatusta, henkistä kehittyneisyyttä, suvaitsevuutta ja kypsyä.

Pohjois-Karjalassa toimii seitsemän kansalaisopistoa eli Joensuun seudun, Juuan, Keski-Karjalan, Lieksan, Tohmajärven, Ilomantsin ja Ylä-Karjalan kansalaisopistot. Maakunnan kaksi kansalaisopistoa, Lieksan kristillinen opisto ja Kiteen evankelinen kansalaisopisto antavat linjoihin ja kursseihin jakautuvaa opetusta. Lisäksi maakunnassa on kolme vapaan sivistystyön piiriin kuuluvaa aluetoimistoa eli Maaseudun Sivistysliitto, Työväen Sivistysliitto ja Opintotoiminnan keskusliitto. Ne järjestävät aikuiskoulutusta ja kulttuuritoimintaa sekä ovat mukana monenlaisessa hanketoiminnassa.

Maakunnan kolme musiikkiopistoa, Joensuun, Keski-Karjalan ja Pielisen Karjalan musiikkiopisto antavat musiikinopetusta lähinnä lapsille ja nuorille. Maakunnassa järjestetään harrastusluonteista taiteen perusopetusta kuvataiteen, käsityön, musiikin, sanataiteen, tanssitaiteen sekä teatteritaiteen aloilla.

Itä-Suomen Liikuntaopisto (ISLO) on Joensuun kaupungin ylläpitämä liikunnan alueellinen koulutuskeskus, jossa järjestetään liikunta-alan ammattitutkinnon näyttöön valmistavaa aikuisten ammatillista lisäkoulutusta sekä muuta aikuisten ammatillista lisäkoulutusta. Itä-Suomen liikuntaopistossa järjestetään lyhytkursseja liikunnan, liikuntakasvatuksen ja urheiluvallennuksen alueilla. Lisäksi järjestetään eri urheilulajien valmennus- ja leiritoimintaa.

Ikäihmiset, äskettäin eläkkeelle jääneistä yli 80-vuotiaisiin, ovat kansalaisopistojen aktiivinen ja kasvava opiskelijaryhmä. Ikäihmisten atk-, musiikki- ja liikuntaryhmien kouluttajien täytyy huomioida työssään opiskelijoiden ikääntymismuutokset esimerkiksi kuulon, näön, tiedollisten toimintojen ja sosiaalisten ja tunneperäisten toimintojen alueilla.

Ikäihmisen oppimisessa ja ohjaamisessa korostuvat oppimisen kokonaisvaltaisuus, aiempien kokemusten ja tietojen merkitys, joustavat opetus- ja ohjausmenetelmät, opiskelijoiden aktiivinen rooli, keskinäinen vuorovaikutus ja tuki sekä opettajan ohjaava rooli.

Toisen asteen ammatillinen koulutus

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä (PKKY) järjestää toisen asteen ammatillista peruskoulutusta nuorille ja aikuisille sekä ammatillista lisäkoulutusta, työvoimakoulutusta, vapaan sivistystyön koulutusta, oppisopimuskoulutusta, valmentavaa koulutusta ja henkilöstökoulutusta.

Koulutuskuntayhtymään kuuluvia oppilaitoksia ovat Valtimolla, Nurmeksessa, Lieksassa, Kiteellä, Outokummussa ja Joensuussa sijaitsevat ammattiopistot sekä Niittylahdessa sijaitseva ammattiopisto ja Pohjois-Karjalan Opisto. Pohjois-

Ikäihmisten osallistuminen vapaan sivistystyön koulutukseen kasvaa. Esimerkiksi ikäihmisille suunnatut seutu- ja kansalaisopistojen atk- ja liikuntaryhmät ovat jatkuvasti täysiä.

Karjalan koulutuskuntayhtymä on kuulunut jo usean vuoden ajan ammatillisen koulutuksen järjestäjien parhaimmistoon Suomessa.

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän ammattiopistojen lähihoitajakoulutus antaa pätevyyden perustason hoito-, hoiva- ja kasvatustehtäviin sosiaali- ja terveysalalla Joensuussa, Outokummussa, Kiteellä ja Lieksassa. Lähihoitajilla on perusvalmiudet eri-ikäisten ja taustaltaan erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kasvun ja kehityksen tukemiseen ja ohjaamiseen, hoitoon ja huolenpitoon sekä kuntoutumisen tukemiseen.

Lähihoitajien koulutusohjelmissa syvennyttään lähemmin valittuun alaan. Vanhustyön koulutusohjelma antaa laaja-alaisen osaamisen ja lisäksi erityisosaamisen ja pätevyyden toimia vanhusten hoidossa kodeissa, kotipalvelussa, laitoksissa ja järjestöissä sekä vanhusten asumispalveluyksiköissä.

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymään kuuluu Pohjois-Karjalan Aikuisopisto, jonka toimipaikat ovat Joensuussa, Lieksassa, Outokummussa ja Kiteellä. Aikuisopisto on aikuiskoulutukseen ja työelämän kehittämiseen erikoistunut maakunnallinen ja monialainen oppilaitos, joka järjestää aikuiskoulutusta ja näyttötutkintoperusteisia tutkintoja hyvinvoinnin, palvelujen ja tekniikan toimialoilla.

Työelämän kehittäminen ja palvelu on myös merkittävä osa Aikuisopiston toimintaa. Yrityksille ja työyhteisöjen henkilöstölle suunnataan lyhyitä koulutuksia, pätevyysuudistuksia, tenttejä ja testejä räätälöidysti.

Aikuisopiston koulutustarjonnassa on vanhustyön erikoisammattitutkintoon johtava koulutus. Erikoisammattitutkinnon suorittaneella on valmiudet osallistua vanhustyön johtamis- ja koordinoitavien tehtäviin, kuten vanhus- ja asiantuntijaryhmän vastuu- ja yhdyshenkilönä toimimiseen sekä palvelun suunnitteluun ja arviointiin joko itsenäisesti tai moniammatillisten tiimien jäsenenä.

Ammattikorkeakoulut

Humanistinen ammattikorkeakoulu HUMAK on valtakunnallinen verkostoammattikorkeakoulu, joka korostaa vuorovaikutusta, yhdessä oppimista ja tekemistä. HUMAK toimii humanistisella ja kasvatusalalla sekä kulttuurialalla. HUMAK:n Joensuun kampus on osa järjestö- ja nuorisotyön yksikköä. Kampuksella voi opiskella kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa (humanistinen ja kasvatustieteiden) ja suorittaa yhteisöpedagogin (amk) -tutkinnon. Perustutkinnon lisäksi kampus tarjoaa aikuiskoulutusta Joensuussa ja Kuopiossa, avoimen amk:n opintoja sekä ammatillista täydennyskoulutusta.

Sosiaali- ja terveysalan lisäksi ikäosaamista ja siihen liittyvää tietotaidon vaihtoa tarvitaan myös kulttuurialan, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon, luonnontieteiden, tekniikan ja liikenteen, luonnonvara- ja ympäristö- sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalojen välisessä yhteistyössä.

Väestön ikääntyminen heijastuu myös perinteisesti nuorisotyöhön suuntautuvaan yhteisöpedagogi (amk) -koulutukseen. Yhä enemmän yhteisöpedagogien toiminta-alue laajenee eri-ikäisten kansalaistoiminnan ja ennaltaehkäisevän seniorityön alueille.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu (PKAMK) tarjoaa amk-tutkintoon johtavaa koulutusta 20 koulutusohjelmassa. Koulutusta on kulttuurin, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon aloilla, luonnontieteiden, tekniikan ja liikenteen, luonnonvara- ja ympäristöaloilla, sosiaali-, terveys- ja liikunta-aloilla sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousaloilla.

Englanninkielisen amk-tutkinnon voi suorittaa International Business ja Design -koulutusohjelmissa. Ylemmän amk-tutkinnon voi suorittaa tekniikan ja liikenteen alalla teknologian osaamisen johtamisen ja ympäristötekniikan koulutusohjelmissä sekä sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmassa.

Erikoistumisopinnoissa voi täydentää ja syventää ammatillista osaamista. Vuonna 2010 sosiaali- ja terveysalan vanhustyön erikoistumisopinnot suoritti 18 opiskelijaa. Avoimessa ammattikorkeakoulussa voi opiskella ammatillisia korkeakouluopintoja iästä ja koulutustaustasta riippumatta. Avoimessa ammattikorkeakoulussa voi suorittaa ammattikorkeakoulututkintoihin kuuluvia opintojaksoja lukuun ottamatta opinnäytetyötä ja harjoittelua. Ammattikorkeakoulussa järjestetään myös täydennyskoulutusta, lyhytkursseja ja erilaisia seminaareja.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun suunnittelu aloitettiin vuonna 2006 ja maakuntakorkeakoulu vakinaistui vuoden 2010 alusta. Maakuntakorkeakoulun toimintatapa on seudullinen ja lähtökohtana ovat seudulliset osaamis-, koulutus- ja kehittämistarpeet. Maakuntakorkeakoulun seudulliset ohjausryhmät koostuvat kuntien, kehittämissyhtiöiden, TE -toimistojen ja yritysten edustajista sekä kolmannen sektorin toimijoista.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu toteuttaa koulutusta PKAMK:n koordinoimana yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämisspalvelu ADUCATE:n, Humanistisen Ammattikorkeakoulun (HUMAK) Joensuun kampuksen ja Pohjois-Karjalan kesäyliopiston kanssa. Itä-Suomen ammattikorkeakoulu (ISAT) -yhteistyön kautta maakuntakorkeakoulun toimintamalli on suunniteltu samankaltaiseksi myös Pohjois-Savossa.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja Pohjois-Savon Savonia -ammattikorkeakoulun ISAT-kumppanuusstrategian 2010–2012 yhtenä yhteisenä kehittämisen painoaloina ovat ikäosaaminen ja sähköiset palvelut sekä väljästi asutun alueen hyvinvointipalvelut ja niiden saatavuuden turvaaminen. Ratkaisuja näihin kysymyksiin etsitään yhteistyössä kehittämällä palvelurakenteita ja -malleja sekä hyvinvointia ja turvallisuutta lisääviä välineitä. Keskeistä ISAT-yhteistyössä on kehittää ikäihmisten terveyden ja hyvinvointia tukevia ratkaisuja yhteistyössä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Ikäihmisten toimijuus ja osallisuus ovat toiminnan lähtökohtina.

Itä-Suomen yliopisto (ISY)

Joensuun ja Kuopion yliopistot yhdistyivät Itä-Suomen yliopistoksi vuoden 2010 alussa. Itä-Suomen yliopisto on yksi Suomen suurimmista tiedeyliopistoista. Yliopistolla on kampukset Joensuussa, Kuopiossa ja Savonlinnassa.

Monialainen yliopisto tarjoaa opetusta yli 100 pääaineessa filosofian, luonnon- ja metsätieteiden, terveystieteiden sekä yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunnissa. Yliopiston toiminnassa korostuu monitieteisyys. Yhdistymisen myötä toisiinsa täydentävien tieteenalojen rajapinnoille syntyy uusia tutkimusalueita.

Konkreettisimmin ikääntyvään väestöön ja ikäosaamiseen kytkeytyvää koulutusta tarjotaan Itä-Suomen yliopiston terveystieteiden tiedekunnan farmasian, hoitotieteen ja lääketieteen laitoksilla sekä yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunnan sosiaali- ja terveysjohtamisen ja yhteiskuntatieteiden laitoksella.

Hyvinvointipalvelut, energia- ja luonnonvara-alat ja Venäjä -osaaminen ovat painopisteinä Itä-Suomen yliopiston ja Itä-Suomen ammattikorkeakoulujen 2011–2012 kumppanuussopimuksessa.

Pohdittavaksi:

Millaisia tehtäviä ikäihmisillä voi olla eri oppilaitoksissa?

Mitä opittavaa opiskelijoilla ja opettajilla voi olla ikäihmisiltä?

Miksi arvot ja etiikka ovat tärkeitä vanhusalalla?

Mitä mahdollisuuksia tai pulmia sisältyy siihen, kun eri ammattialojen, kuntien, järjestöjen, yritysten ja oppilaitosten toimijat työskentelevät yhdessä vanhusalalla?

Miten vanhusalasta saadaan houkutteleva vaihtoehto työ- ja koulutusuraansa pohtivalle?

POHJOIS-KARJALA IKÄOSAAMISEN KANSAINVÄLISEKSI EDELLÄKÄVIJÄKSI

Idän ja lännen rajamaalla

Pohjois-Karjalassa on aina eletty rajan pinnassa, idän ja lännen välimaastossa. Samalla on opittu liikkumaan rajapinnoilla sekä viemään ja tuomaan oppia ja vaikutteita. Ikäosaamisen kehittämisessä kansainvälisyydellä on jo perinteitä. Oppilaitosten kansainvälisissä verkostoissa vanhustyöllä ja -palveluilla on ollut sijansa; esimerkiksi lähialueyhteistyössä Venäjä on ollut kumppanina useassa vanhusalan kehittämis- ja arviointihankkeessa.

Pohjois-Karjalan ikäosaamisen kentillä keskeisiä kansainvälisiä toimijoita ovat olleet Pielisen Karjalan kunnat, erityisesti Lieksa, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Myös maakunnan muilla kaupungeilla on kansainvälisiä suhteita. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO on ollut aktiivinen kumppani monissa kuntien ikähankkeissa.

Toistaiseksi yhteistyö on ollut koordinoimatonta ja pirstaleista. Toimijat eivät juuri tee alueellista tai paikallista yhteistyötä kansainvälisissä suhteissaan. Oppilaitosten kansainväliset verkostot eivät erityisesti näy kentällä eivätkä siten tuota lisäarvoa käytännön vanhustyön kehittämiseen.

Viimeaikaisista hankkeista on syytä nostaa esille kolme merkittävintä: Our Life as Elderly OLE -hanke (2004–2006) valmisteltiin laajassa yhteistyössä, jossa päävastuun kantoivat Lieksan kaupunki ja ISO. Hanketta rahoitti EU:n Pohjoisen periferian ohjelma, ja sitä hallinnoi Luulajan kaupunki Ruotsista. Työskentelyn tavoitteena oli varautua erityisesti maaseutumaisten alueiden ikääntymiseen. Alueilla luotiin ikäpoliittisia ohjelmia, jotka perustuivat uudenlaiselle näkemykselle myönteisestä ja voimavaraisesta ikääntymisestä. Pielisen Karjalan kunnilla oli ikäpoliittisessa strategiatyössä paljon annettavaa muille kumppaneille.

Osapuilleen samat kumppanit laativat työtä jatkamaan seuraavan hankkeen Older People for Older People O4O -hankkeen, jota myös rahoitti EU:n Pohjoisen periferian ohjelma (2007–2010). Aikaisempi yhteistyö oli koettu siinä määrin antoisaksi ja innostavaksi, että hanketta hallinnoiva Skotlanti edellytti Pielisen Karjalan mukanaoloa jatkossakin. Suomalaista osahanketta lähti hallinnoimaan seudullinen elinkeino-yhtiö, Pielisen Karjalan kehittämissyhtiö Oy, PIKES. Se näki väestön ikääntymisen ja ikäosaamisen vahvistamisen yhteiskunnan ja yhteisön suurena voimavarana.

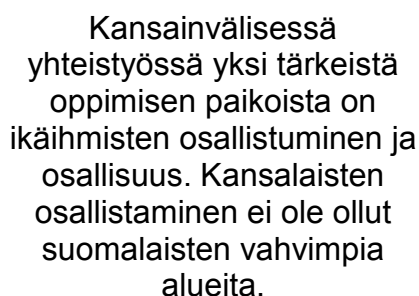
Parhaillaan meneillään oleva Pohjois-Karjalan maakuntaliiton hallinnoima DART (Declining, Ageing ja Regional Transformation) -EU-hanke keskittyy väestön vähenemisen ja ikääntymisen alueellisiin vaikutuksiin. Mukana on 13 Euroopan aluetta 11 maasta. Hanke on hyväksytty eurooppalaisten alueiden yhteistyötä edistävään INTERREG IVC -ohjelmaan.

Odotettavissa ikääntymistä

Väestön ikärakenteen muutos yhdistää alueita kansainvälisesti. Erityisesti väljästi asutuilla alueilla haetaan uusia ratkaisuja ikäihmisten asumiseen ja palveluihin. Tässä Pohjois-Karjalalla ja laajemminkin Itä-Suomella on paljon annettavaa. Maakunnassa on tehty vankkaa ja innovatiivista kehittämistyötä niin kaupungeissa kuin maaseutumaisilla alueillakin.

Meillä on myös paljon opittavaa. Muun muassa Skotlannin karun maaseudun ja toisenlaisen, vapaaehtoistyöhön vahvasti nojaavan monitoimijaisen hyvinvointipalvelujärjestelmän ratkaisuja kannattaa tutkia ja kriittisesti puntaroida sovellettuuna itäsuomalaisiin oloihin.

Yksi tärkeistä oppimisen paikoista on ikäihmisten osallistuminen ja osallisuus. Kansalaisten osallistaminen ei ole ollut suomalaisten vahvimpia alueita. Tällä alueella kansainvälisistä kokemuksista on syytä ottaa mallia. Ikäihmiset on saatava nykyistä enemmän mukaan kehittämistyöhön, esimerkiksi kouluttajiksi, tiedottajiksi ja vaikuttajiksi. Venäjän läheisyys nostaa lähialueyhteistyön myös tulevaisuudessa tärkeäksi yhteistyöalueeksi: kasvava venäjänkielinen väestö ja monikulttuurinen vanhustyö ovat itäsuomalaista tulevaisuutta. Ne luovat monia kehittämishaasteita sekä ammattilaisten ja ikäihmisille kohdennettuun koulutukseen että vanhustyölle ja -palveluille.

Kansainvälisessä yhteistyössä yksi tärkeistä oppimisen paikoista on ikäihmisten osallistuminen ja osallisuus. Kansalaisten osallistaminen ei ole ollut suomalaisten vahvimpia alueita.

Kansainvälinen yhteistyö on jo tähän mennessä tuonut Pohjois-Karjalan kuntien vanhustyön kehittämiseen paljon konkreettista hyötyä ja uusia toimintamalleja muun muassa palveluohjauksessa. Toisaalta Pohjois-Karjala on saanut toimia esimerkkinä ja antavana osapuolena. Kansainväliset vieraat ovat olleet kiinnostuneita esimerkiksi Lieksan pienryhmäasumisesta. ”Mummojen kimppekämppiin” on käyty tutustumassa monesta maasta.

Yhteistyö on tuottanut uutta osaamista, innovaatioita ja vertailukohtaa omalle työlle. Kansainväliset työkokoukset milloin Skotlannissa, milloin Lieksassa tai Nurmeksessa ovat tärkeitä kokemuksia osallistujilleen. Oman kehittämistyön näkyväksi tekeminen on motivoivaa ja työntekijöitä voimaannuttavaa.

Pohdittavaksi:

Miten erilaista kuntien, järjestöjen, oppilaitosten ja kehittämisverkostojen kansainvälistä yhteistyötä voisi hyödyntää ikäosaamisessa?

Millaisia toimintamahdollisuuksia muualta Suomeen muuttaneilla ikäihmisillä pitäisi olla?

Mitä ja millaisia pitäisi ikäihmisiä osallistavien toimintatapojen olla?

Kuva: Arja Jämsén

KATSOTAAN TULEVAISUUTEEN

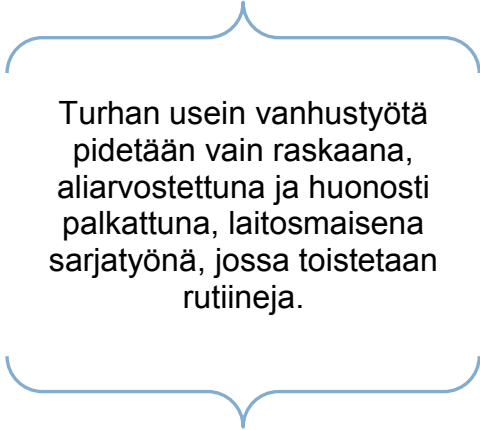
Mielikuva vanhustyöstä on vanhentunut

Yleisesti on todettu, että ikäihmisten parissa työskentelevien mielikuvat tämän päivän vanhustenhoidosta eivät ole yksinomaan valoisia. Työtä voidaan pitää raskeana, aliarvostettuna ja huonosti palkattuna. Vanhustyö näyttäytyy laitospaisena sarjatyönä, jossa toistetaan rutiineja. Mielikuvissa kiire ja resurssien vähyys estävät yksilöllisyyden, kuntouttavan työotteen ja virikkeellisen työn tekemisen.

Kielteisen mielikuvat vanhustyöstä eivät helposti houkuttele uusia opiskelijoita alalle. Työvoimaa kuitenkin tarvitaan ikääntyvän väestön kasvaessa ja hoitohenkilöstön siirtyessä eläkkeelle. Tulevaisuudessa kilpaillaankin sosiaali- ja terveysalan työntekijöistä, mutta myös opiskelijoiden saamisesta koulutukseen.

Tulevaisuuden vanhustyön näköalat ovat kuitenkin nykytilannetta myönteisempiä. Vanhusten määrällinen kasvu tiedostetaan kunnissa ja siihen varaudutaan palkkaamalla työvoimaa. Tulevaisuudessa vanhustyö on eri ammattilaisten yhteistyötä ja työnjako toimivaa.

Laitosmainen hoito vaihtuu yksilölliseen kotihoitoon. Ammatillaiset työskentelevät yhä parempikuntoisten, mutta vanhempien ikäihmisten parissa. Sosiaalisen toiminnan merkitys kasvaa. Apuvälineet, lääkehoito ja teknologia kehittyvät parempaan suuntaan. Vanhustyöstä tulee tasa-arvoisempaa ja laadukkaampaa. Tulevaisuuden vanhukset myös vaativat laadukkaita ja yksilöllisiä palveluja.

Turhan usein vanhustyötä pidetään vain raskaana, aliarvostettuna ja huonosti palkattuna, laitospaisena sarjatyönä, jossa toistetaan rutiineja.

Ikäihmisten parissa työskentelevät tiedostavat, että vanhusten hoito edellyttää monialaista ja monipuolista osaamista ja koulutusta nyt ja tulevaisuudessa.

Ettinen osaaminen ja arvo-osaaminen, joustavuus ja monikulttuurisuus on tärkeä osa ikäihmisten parissa tehtävää työtä. Tasa-arvoisuus, yksilöllisyys, itsemäärääminen, omatoimisuus ja sen tukeminen sekä vastuullisuus ovat keskeisiä työtä ohjaavia arvoja.

Jotta työ ikäihmisten parissa kiinnostaisi, tarvitaan laatua ja pysyvyyttä työoloihin. Pysyvät työsuhteet, hyvä palkkaus, työhyvinvointia edistävät työolot varmistavat alan vetovoimaisuutta. Lisäksi tarvitaan eri alojen ja ammattiryhmien yhteistyötä kuntien, järjestöjen, yritysten ja oppilaitosten välillä. On myös syytä kehittää peruskoulutuksen sisältöjä, täydennyskoulutusta ja eri oppilaitosten ja koulutusorganisaatioiden välistä yhteistyötä.

Talkoisiin tarvitaan tekijöitä

Sosiaali- ja terveysala työllistää runsaat 360 000 ihmistä. Kasvua on erityisesti yksityisellä puolella. Väestörakenteen muuttuessa sosiaali- ja terveyssektorille tarvitaan noin 125 000 uutta työntekijää ja noin 40 000 uutta hoivapaikkaa vuoteen 2025 mennessä. Tämä edellyttää yhteensä vähintään neljän miljardin euron investointeja. Kyseessä on mittava taloudellinen ponnistus ja yhteiskuntapoliittinen haaste, johon julkinen sektori ei voi yksin vastata.

Tarve uudenlaiseen, ennakkoluulottomaan yhteistyöhön ja toimivaan työnjakoon julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä on hyvin ajankohtainen.

Pohjois-Karjalan työvoiman ja koulutuksen tarvetutkimuksen 2010 mukaan väestön ikääntymisen ja vanhustyön henkilöstön eläköitymisen seurauksena varsinkin maakunnan reuna-alueilla ilmenee jo nyt työvoimapulaa. Lisätarvetta on erityisesti kotihoidossa. Myös sosiaalialan ohjaajista, sosiaalityöntekijöistä ja lääkäreistä on pulaa.

Kotihoidossa kaivataan myös ns. avustavaa tai suorittavaa työtä tekevää henkilöstöä, joilla ei välttämättä tarvitse olla sosiaali- ja terveysalan tutkintoa tai toisen asteen koulutusta. Puhutaan esimerkiksi hoiva-assistenttien, palveluavustajien tai lähi- ja veteraaniavustajien tarpeesta. Valtakunnallisesti on kokeiluna meneillään sosiaaliavustajien kokeilukoulutus.

Kuntien koulutustarpeissa esille ovat tulleet tehtävien siirtoon (esimerkiksi lääkärin tehtävien siirtäminen sairaanhoitajille), uuteen työnjakoon, tehtävärakenteiden muutoksiin ja kuntien ikäpoliittisiin ohjelmiin ja strategioihin liittyvät osaamistarpeet.

Osaamisvajetta ilmenee yhteisö- ja ryhmäohjauksen sekä sosiokulttuurisen vanhustyön alueilla. Ikäihmisten yhä kasvussa olevat mielenterveys- ja päihdeongelmat, muistisairaudet, alkoholidementia sekä saattohoitoon liittyvät asiat tuottavat erityisiä koulutus- ja osaamistarpeita kuntien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille.

Joustavan ja nopean, työelämäläheisen koulutuksen kehittäminen nähdään kunnissa tärkeänä. Koulutusorganisaatioiden kesken on tarpeen selkeyttää tehtävänkajoa ja karsia päällekkäistä koulutusta. Ammattikorkeakoulujen, toisen asteen koulutuksen ja aikuiskoulutuksen sisällä ja välillä toivotaan enemmän yhteistyötä. Ikäosaaminen on tulevaisuuden kasvuala Suomessa ja kansainvälisesti. Tekijöitä tarvitaan muutostalkoisiin!

JULKAISUN SANASTO

Aktiivinen ikääntyminen = ikääntyminen nähdään aktiivisena, positiivisena tapahtumana; painotetaan ihmisen resursseja ja yksilöllisiä toimintavalmiuksia sairauksien ja toimintakyvyn menetyksen sijaan

AMK -tutkinto = ammattikorkeakoulututkinto

ATK = tietotekniikka

Asumispalveluyksikkö = paikka, joka tarjoaa mahdollisuuden itsenäiseen asumiseen erilaisten tukipalvelujen avulla

Etiikka = moraalifilosofia, joka käsittelee moraalisia kysymyksiä kuten hyvän ja pahan olemusta

Elinikäinen oppiminen = koko eliniän jatkuva oppiminen ja taitojen kehittäminen

Erikoistumisopinnot = perusopinnot lisäksi suoritettavat ammatilliset lisäopinnot

Elinkeino-ohjelma = tietyksi ajaksi kunnassa tehty ohjelma, jolla linjataan elinkeinojen kehittäminen lähivuosina

Gerogogiikka = ikäihmisen oppimisen erityispiirteisiin painottuminen, ikäihmisten erilaisista oppimista tukeva, ”kädestä pitäen” etenevää ohjaus

Globaali = maailmanlaajuinen, koko maapalloa käsittävä

Hallinnonaloja yhdistävä = eri osaamisalojen tai hallintoalojen välinen ja keskinäinen yhteistyö, jolla pyritään laajaan osaamiseen tai yhteistyön parantamiseen

Huoltosuhde = suhdeluku, joka kertoo, kuinka monta työllistä, työssä käyvää, tarvitaan elättämään ”ei-työllisiä”, lapsia, opiskelijoita, eläkeläisiä, asevelvollisia, sairaita jne.

Hyvinvointitoimiala = sosiaali- ja terveysalaan liittyvä palvelut ja tuotteet, tutkimus ja koulutus, joiden tuottamisesta vastaavat julkinen sektori, yritykset ja yhdistykset

Ikäjohtaminen = vanhempien työntekijöiden tietotaidon hyödyntäminen ja siirtäminen seuraavalle sukupolvelle

Ikäosaaminen = ikääntymisen ymmärtäminen laaja-alaisena ja monitasoisena yksilöllisenä, yhteisöllisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä; muun muassa ikääntymiseen liittyvä tiedollinen, taidollinen, asenteellinen ja eettinen osaaminen, ikääntyvän väestön huomiointi kaikilla yhteiskunnan tasoilla, ikäihmisten oma osaaminen ja osallistuminen, eri hallintoalojen ja toimijoiden välisen yhteistyön osaaminen ikääntymiseen liittyvissä asioissa.

Ikäpolitiikka = ikään ja ikääntymiseen liittyvä politiikka eli päätökset, ratkaisut ja toimenpiteet, joilla pyritään vähentämään ikään liittyvää syrjintää, parantamaan tietynikäisten ihmisten asemaa, huomioimaan ikääntymisen aiheuttamat muutokset ja lisäämään ikäntyneiden hyvinvointia ja terveyttä

Ikärakenne = väestön rakenne iän mukaan; kuvataan usein ikäpyramidilla, jossa eri-ikäisten ihmisten määrä on luokiteltu

Innovaatio = keksintö

ISAT-yhteistyö = Itä-Suomen ammattikorkeakoulujen eli Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja Savonia-ammattikorkeakoulun välinen yhteistyö

ISAT-kumppanuusstrategia 2010-2012 = Itä-Suomen ammattikorkeakoulujen yhteistyömalli

JANE = Pohjois-Karjalan Järjestöasiain neuvottelukunta, jonka tavoitteena on kannustaa kaikkia yhteisen hyvän rakentamiseen ja ennakkoluulottomaan osallistumiseen

Koulutusorganisaatio = oppilaitos, koulutusrakenne

Koulutuksen osuvuus = uusia ammattilaisia koulutetaan riittävästi niille aloille, joilla on eniten työvoiman tarvetta. Koulutuksen osuvuus edellyttää koulutuksen ja työvoiman tarpeiden ennakkointia valtakunnallisesti ja alueellisesti.

Moniammatillinen = monen eri ammattialan edustajan yhteistyö sekä tietojen taitojen ja osaamisen jakaminen, millä pyritään jonkin yhteisen ongelman ratkaisemiseen tai yhteisen päämäärän saavuttamiseen

Polarisaatio = tapahtumien ketju tai ilmiö, joka jakaa ja menee äärimmäisyyksiin; esimerkiksi yhteiskunnallinen polarisaatio = eriarvoistuminen

Sektori = julkinen sektori (valtio, kunnat, kuntayhtymät); yksityinen sektori (yritykset ja markkinat); kolmas sektori (kansalaisjärjestöt, vapaaehtoistoiminta)

Sosiaalinen integraatio = yhteiskuntaan ja yhteisöön sopeuttaminen ja sopeutuminen; tuetaan syrjäytyneiden ihmisten sosiaalista vuorovaikutusta ja sosiaalista toimintakykyä

Sosiaalinen pääoma = Sosiaalinen pääoma tarkoittaa joko yhteisön sisäistä jäsenten välistä kykyä toimia keskenään ja luottamusta toisiinsa tai henkilön toimintaa yhteisössä edistäviä sosiaalisia suhteita. Sosiaalisen pääoman nähdään edistävä henkilön tai yhteisön toimintamahdollisuuksia samalla lailla kuin toisissa asioissa taloudellinen pääoma.

STM = Sosiaali- ja terveysministeriö

Strategia = toimintasuunnitelma, joka tähtää tiettyyn tarkoitukseen

THL = Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Tilaaaja-tuottajamalli = sosiaali- tai terveydenhuollossa palvelujen järjestäminen siten, että palvelun tilaaja ja tuottaja ovat erillisiä; esimerkiksi kunta tilaa vanhustenhuollon palvelun ja yksityinen hoitolaitos tuottaa sen.

Toimija = käyttäjä tai osallistuja; esimerkiksi valtio, kunta, yritys, yhdistys tai yksittäinen ihminen

Tutor-mentor -toiminta = vertaisohjaaja – neuvonantaja – kouluttaja -järjestelmä, jossa kokeneempi osaa ohjaa vasta-alkajaa; voidaan käyttää koulutuksessa tai työelämässä

Vanhus KASTE- hanke = Aktiivinen ikääntyminen Itä- ja Keski-Suomessa -hanke, jonka tavoitteena on tukea kuntia ikäihmisten palvelujen kehittämisessä

Verkostotyö =

- 1) saman alan asiantuntijoiden yhteistyö, jossa osaamisen vaihtoa ja vertaistukea työhön
- 2) eri tahojen moniammatillinen asiakastyö, jolloin tuetaan ja autetaan asiakasta tai perhettä yhdessä erilaisissa elämäntilanteissa.
- 3) hallinnon rajat ylittävä yhteistyö, jonka tavoitteena voi olla vaikkapa oman alueen hyvinvoinnin tai osaamisen lisääminen tai yhteisen ongelman ratkaiseminen.

Yhteiskunnallinen osattomuus = osallistumattomuus yhteiskunnan toimintaan tai sen ylläpitämiin palveluihin; osattomuuden tunne; ei tunnetta kuulua osaksi yhteiskuntaa

JULKAISUN KIRJALLISUUS JA VERKKOAINEISTOT

- Aktiivinen ikääntyminen Itä- ja Keski-Suomessa Vanhus Kaste II -hanke (1.10.2010 - 31.10.2012): <http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-vanhuskaste/index.htx>;
- Aktiivisen ikääntymisen eurooppalainen teemavuosi. <http://ec.europa.eu/social/ey2012.jsp?langId=fi>
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. 2011. Ammattikorkeakoulujen yrittäjyyden kehittämistä koskevat suositukset. http://www.diak.fi/files/diak/Uusisivusto/Arene_yrittajyyssuositus_160311.pdf
- Bland, J. 2010. Yhteiskunnallinen yritys – ratkaisu 2000-luvun haasteisiin. Iso-Britannian malli ja sen kokemukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. 22/2010. [Helsinki] : Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Euroopan komissio. Euroopan vapaaehtoistoiminnan vuosi -sivusto: http://ec.europa.eu/news/employment/110106_fi.htm
- Honkatukia, J., Ahokas, J. & Marttila, K. 2010. Työvoiman tarve Suomen taloudessa vuosina 2010–2025. VATT tutkimuksia 154/2010. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- HUMAK Joensuu. <http://www.humak.fi/humak/kampukset-ja-toimipaikat/joensuun-kampus>
- ISAT – Itä-Suomen ammattikorkeakoulut. <http://www.isat.fi/>
- Itä-Suomen yliopisto: <http://www.uef.fi/uef/home>
- Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus: <http://www.isonetti.net/index.html>
- Joen Severi ry: <http://www.joenseveri.fi/>
- Jämsén, A. & Koivumäki, N. E. 2009. Pohjois-Karjala ikäosaamisen maakunnaksi: http://www.pkamk.fi/projektit/raportit/ik%C3%A4_peruspaperi_090609.pdf
- Jämsén, A. & Kukkonen, T. 2010. Ikäosaaminen innostaa. Julkaisussa Väistö, R. (toim.) 2010. Monikulttuurisista kohtaamisista innostavaan ikäosaamiseen. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C:41. http://kronos.pkamk.fi/tietopalvelut/pdf/C41_verkkoversio.pdf
- Kuntaliitto. Väestötiheys, huoltosuhde, suuret ja keskiuuret kaupungit, työpaikkojen muutos, asutokunnat. <http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/uusikunta2017/aineisto/hakunostoon/V%C3%A4est%C3%B6ntiheys%20yms.pdf>
- Lauttamäki, V. & Hietanen, O. 2006. Sosiaali- ja terveysalan työvoima- ja koulutustarpeet 2015 : loppuraportti sosiaali- ja terveydenhuollon ennakointihankkeesta. Tulevaisuuden tutkimuskeskus TUTU -julkaisuja 4/2006. [Turku] : Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu. http://www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/Tutu_2006-4.pdf
- Luoma, K., Rätty, T., Moisio, A., Parkkinen, P., Vaarama, M. & Mäkinen, E. 2003. Seniori-Suomi. Ikääntyvän väestön taloudelliset vaikutukset. Helsinki : Sitra.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 2008. Harvaan asutun maaseudun toimenpideohjelma 2008–2013. <http://www.maaseutupolitiikka.fi/hamatoimenpideohjelma>.
- Mäkelä, P., Mustonen, H. & Tigerstedt, C. (toim.) 2010. Suomi juo : suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2000. Helsinki : Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Muurinen, S., Finne-Soveri, H., Sinervo, T., Noro, A., Andersson, S. Heinola, R. & Vilkkö, A.. 2009. Ikähorisontti. Uudet palvelukonseptit. Helsinki : Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Nuutinen, T. 2011. Pohjois-Karjalan maakunnallisen ikäosaamisen toimintakonsepti 2011 – 2014 -raportti. http://www.pkamk.fi/files/ikaosaamisen_toimintakonsepti_2011_2014.pdf
- Osaamiskeskusohjelma OSKE: <http://www.oske.net/>
- Paloniemi, S. 2002. Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja ikäihmisten ohjaaminen. Puheenvuoro Ikäihmisten oppimisen ohjaaminen -koulutuspäivässä 8.3.2002. Jyväskylän yliopisto.
- Perälähti, A., Londén, P., Siltaniemi, A., Särkelä, R., Peltosalmi, J. & Eronen, A. 2011. Sosiaali-barometri 2011 : ajankohtainen arvio palveluista, palvelujärjestelmän muutoksesta ja kansallaisen hyvinvoinnista. Helsinki : Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. <http://www.ncp.fi/>
- Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä: <http://www.pkky.fi/>
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2007. Yhteistä hyvää. Pohjois-Karjalan järjestöstrategia 2015. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisu 106/2007. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2009. Pohjois-Karjalan terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen tunnuslukuja 2000-luvulta. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisuja 123/2009. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2010. Pohjois-Karjalan hyvinvointiohjelma 2015 : toteuttamissuunnitelma 2010–2011. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisu 130/2010. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2010. Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2011–2014. POKAT. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisu 128/2010. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2011. Pohjois-Karjalan koulutus- ja sivistysstrategia 2014. Strategiaosa 1. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisu 142/2011. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Pääministeri Jyrki Kataisen Hallitusohjelma 2011. <http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>
- Rintamäki, J. Pohjois-Karjalan kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveyssektorin työvoimatarpeiden ennakointiraportti 2010–2030. Alueellinen ennakointi työkaluksi Pohjois-Karjalassa -hanke. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisu 122/2009. Joensuu : Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. <http://www.te-keskus.fi/Public/?nodeid=12393&area=7647&lang=1>
- Sillanpää, K. & Ålander, T. 2007. Pohjois-Karjalan yritys selvitys 2008. Joensuu : Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Sosiaalihuollon asiakaslaki. Sosiaalihuollon asiakkaan edut ja oikeudet §7.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2008–2011 KASTE: http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/kaste
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Ikääntyminen kansainvälisen ja kansallisen toiminnan kohteena. 2003. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö : Kansainvälisten asiain toimisto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Sosiaali- ja terveystoiminnan strategiat 2010. Kohti sosiaalisesti kestävä ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:3. Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Sosiaali- ja terveystoiminnan strategiat 2015. Kohti sosiaalisesti kestävä ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Terveyden edistämisen laatusuositus. Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Hyvinvointi 2015 -ohjelma : sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Ikäihmistien palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö: Suomen kuntaliitto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä, kehittämistä ja valvontaa koskevan lainsäädännön uudistaminen: peruslinjauksia valmistelevan työryhmän väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:34. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2011. Hoitoa ja huolenpitoa ympäri vuorokauden. Ikähoiva -työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:28. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2011. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveystoiminnan strategia. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Suomen Alzheimer -tutkimusseuran asiantuntijatyöryhmä. 2008. Hyvät hoitokäytännöt etenevien muistisairauksien kaikissa vaiheissa. Suomen Lääkärilehti 2008:63 (10), 9-22.
- Suomen kansanopistot sivusto. <http://www.kansanopistot.fi/skybase/skymap.htm>
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2011. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2010/index.html>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Ikäinstituutti: <http://www.ikainst.fi/>
- Terveys 2015 -kansanterveysohjelma; http://www.maaseutupoliittika.fi/files/523/HAMA_toimintapideohjelma_28.5.2008.pdf;
- Tulevaisuusohjelma 2030. Itä-Suomen yliopisto. Aducate: <http://www.joensuu.fi/tkk/projektit/tulevaisuus/yhteystiedot.php>

Turunen, J. 2010. Pohjois-Karjalan strategia 2030. Maakuntasuunnitelma. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisu 127/2010. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

Työ- ja elinkeinoministeriön alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma KOKO: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=3102>

Vanhusten asumisen uudet ratkaisut ja asumisen varhainen tuki. Vanhus-Kaste I -hanke (1.11.2008 - 31.10.2010) <http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-sosterveys/hankkeet/vanhuskaste/vanhuskaste.htx>

LIITE 1

Väestönmuutosten ennakointitietoja kunnittain vuodelta 2011 (tammi-lokakuu) Pohjois-Karjala

Väestönmuutosten ennakkotietoja kunnittain vuodelta 2011 (tammi - lokakuu)

	Luonnollinen väestönkasvu			Kuntien välinen muuttoliike			Siirtolaisuus			Väestönmuutos	Väkiluku 31.10.2011 ennakko
	Elävänä syntyneet	Kuolleet	Syntyneiden enemmitys	Tulo- muutto	Lähtö- muutto	Netto- muutto	Maahan- muutto	Maasta- muutto	Netto- muutto		
Pohjois-Karjala	1 391	1 488	-97	7 396	7 680	-284	474	153	321	-60	165 806
Joensuu	661	518	143	3 741	3 705	36	210	87	123	302	73 607
Outokumpu	57	79	-22	334	341	-7	11	8	3	-26	7 385
Ilomantsi	38	75	-37	186	198	-12	9	5	4	-45	5 838
Juuka	26	71	-45	136	210	-74	6	6	0	-119	5 470
Kontiolahti	170	77	93	866	755	111	42	7	35	239	13 961
Liperi	125	96	29	668	697	-29	16	4	12	12	12 283
Polvijärvi	38	65	-27	149	160	-11	4	0	4	-34	4 770
Joensuun seutu	1 115	981	134	6 080	6 066	14	298	117	181	329	123 314
Lieksa	83	150	-67	318	433	-115	100	9	91	-91	12 596
Nurmes	39	112	-73	242	306	-64	13	8	5	-132	8 376
Valtimo	17	31	-14	85	98	-13	1	0	1	-26	2 432
Pielisen Karjala	139	293	-154	645	837	-192	114	17	97	-249	23 404
Kitee	76	91	-15	244	343	-99	28	9	19	-95	9 168
Kesälahti	8	34	-26	109	131	-22	12	1	11	-37	2 366
Rääkkylä	21	42	-21	120	117	3	10	3	7	-11	2 543
Tohmajärvi	32	47	-15	198	186	12	12	6	6	3	5 011
Keski-Karjala	137	214	-77	671	777	-106	62	19	43	-140	19 088

Lähde: Tilastokeskus, Väestötilastot

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 17.11.2011

LIITE 2

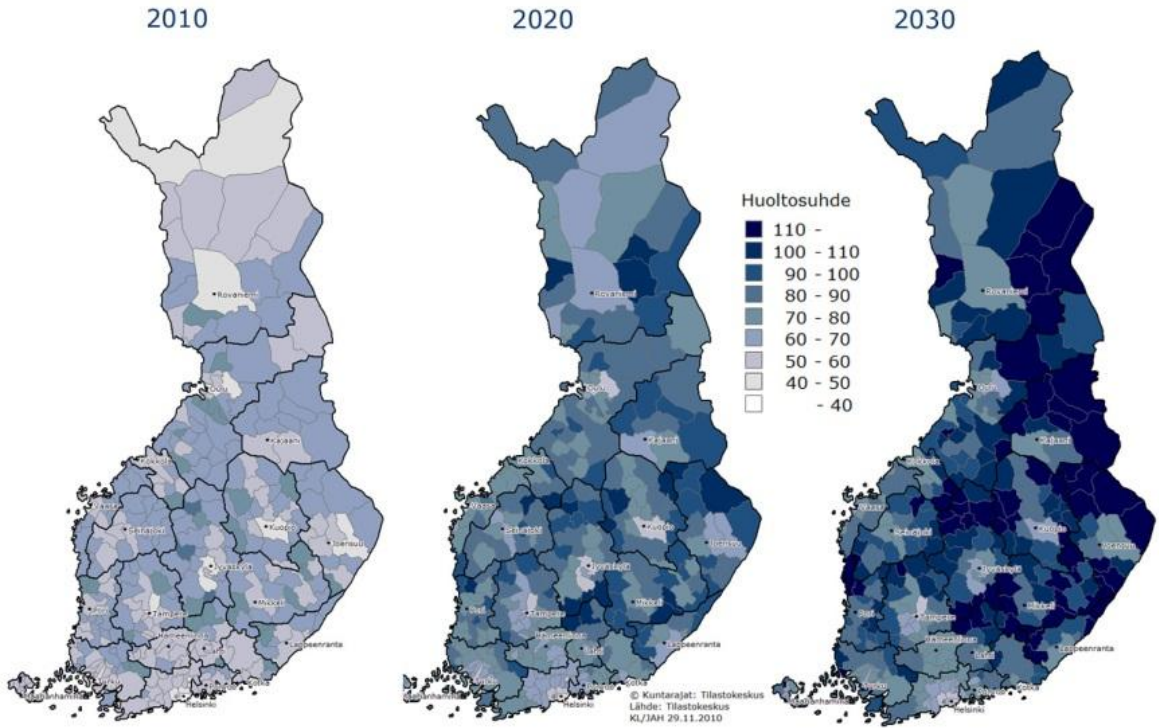
Väestöllinen huoltosuhde vuoteen 2020 saakka (Lapsia ja vanhuksia 100 työikäistä kohti)

	2009	2015	2020
Joensuun seutu	50,2	59,4	68,8
Pielisen Karjala	60,7	78,7	97,5
Keski-Karjala	59,9	73,6	88,5
Pohjois-Karjala	52,6	63,2	73,9
Koko maa	50,6	59,1	65,4

Lähde: Pohjois-Karjalan maakuntaliiton kuntataloustyöryhmä

LIITE 3

Väestöllinen huoltosuhde kunnittain 2010, 2020 ja 2030

Lähde: Tilastokeskuksen väestöennuste 2009. Kuntaliitto.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun B-sarjassa ilmestyneitä julkaisuja

B:30

Innovaatiokuukausi® Työkirja. Ilari Havukainen, Heikki Immonen, Iouri Kotorov, Kari Kuikka, Anssi Kähkönen, Mervi Leminen, Santtu Pulli & Teppo Tarnanen. 2011.

B:29

Innovation Month® Workbook. Ilari Havukainen, Heikki Immonen, Iouri Kotorov, Kari Kuikka, Anssi Kähkönen, Mervi Leminen, Santtu Pulli & Teppo Tarnanen. 2011.

B:28

Opas energiatehokkaaseen korjausrakentamiseen ja lämmittämiseen. Ilmestyy myöhemmin.

B:27

Quality through cooperation - Student handbook on quality.2011.

B:26

Laatua yhteistyöllä – Opiskelijan laatuopas.2011.

B:25

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun laatukäsikirja. Pekka Auvinen & Mikko Penttinen. 2011.

B:24

Iloa ja hyötyä esteettömyydestä : opas luontomatkailuyrittäjille. Kaisa Mantsinen & Seija Örn. 2. p. 2011.

B:23

Bioenergian jalostustermiinaali. Katja Kentala, Asko Puhakka & Sini Makkonen. 2011

B:22

Lähilämpöratkaisut matalaenergiarakentamisessa. Asko Puhakka & Sini Makkonen (toim.) 2011.

B:21

Oivallusopas innovaatiomatkalle. Ulla Rätty & Kim Wrange. 2011.

B:20

Yhteyksiä Pohjois-Karjalasta. Riitta Makkonen ja Pilvi Purmonen (toim.). 2010.

B:19

Opiskelijat yritysten kansainvälistymisen edistäjinä. Tenho Kohonen (toim.). 2010.

B:18

Löytöretki aikuisohjauksen maailmaan. Mervi Lähti, Päivi Putkuri (toim.). 2009.

B:17

Uusiutuvan liikenne-energian tiekartta. Ari Lampinen. 2009.

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

Pohjois-Karjalan
MAAKUNTALIITTO

Ikäosaamisen askelmerkit – Muutostalkoisiin Pohjois-Karjalassa! -julkaisu syventää ajankohtaista ikäosaamisen käsitettä ja tuo ilmiölle konkreettista sisältöä.

Ikäosaaminen on vahva ja myönteisiä mahdollisuuksia sisältävä sana. Pohjois-Karjalassa ikäosaaminen on esillä vanhustyön kehittämistavoitteissa, opetussuunnitelmissa ja strategioissa.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan keskus ja Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ovat kumppaneineen panostaneet ikäosaamisen vahvistamiseen. Ikäosaaminen ymmärretään sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tietotaidoksi ikään ja ikääntymiseen liittyvistä ilmiöistä. Ikäosaamisen tarve laajenee kuitenkin kaikille yhteiskunnan alueille.

Julkaisu kokoaa ja jäsentää ikäosaamista ”iloisesti ikääntyvässä” Pohjois-Karjalassa. Ikäosaamisen käsitteen ja sisältöjen työstämiseen ovat osallistuneet kymmenet osallistujat työpajoissa jo usean vuoden ajan. Erityisesti esille nousevat ammattilaisten uudet roolit ja osaaminen, ikäihmisten oma aktiivisuus ja osallistuminen erilaisissa yhteisöissä sekä mielekäs ja elämisenarvoinen arki.

Julkaisu haluaa herättää keskustelua siitä, millaista ikääntyvää yhteiskuntaa haluamme rakentaa. Lukijalle tarjoutuu myös mahdollisuus pohdita, miten ja millaisessa ympäristössä itse haluaa vanheta.

Julkaisu sopii eri alojen ammattilaisille ja opiskelijoille sekä kaikille ikääntyvästä yhteiskunnasta ja ikäosaamisesta kiinnostuneille.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja
B:32

ISBN 978-952-275-004-4 (painettu)
ISBN 978-952-275-005-1 (verkkojulkaisu)
ISSN 1797-3821 (painettu)
ISSN 1797-383X (verkkojulkaisu)